

GOVERNMENT OF INDIA
NATIONAL LIBRARY, CALCUTTA.

Class No.

Book No.

N. L. 38.

MGIC—88—37 LNL/55—14-3-56—30,000.

I.C
XD
1120

180 Nb. 83.1.
PRABODHA
CHANDRODAYA

KRISHNA MISRI

COMOEDIA.

SANSKRITE ET LATINE EDIDIT

HERMANNUS BROCKHAUS.

LIPSIAE.

PROSTAT APUD F. A. BROCKHAUS.

MDCCCXXXV.

P R A E F A T I O.

J. Taylor, vir sagacitatis eximiae in gravissimis disciplinis, et mathematicis et philosophicis, explicandis, hoc Krishna Misri drama metaphysicum Anglice vertit, philosophicasque Indorum doctrinas, tunc temporis ne libatas quidem, notis illustravit *). Quam egregie et accurate in negotio hoc difficili versatus sit, Sanscritae linguae periti nunc ipsi iudicare possunt.

Qui hodie et linguam et disciplinas Indorum cognoscendi excitatus est ardor, atque dramatis pulcritudo, quae tanta est, ut etiam e versione sentiatur, me ad textum Sanscritum iis, qui his studiis favent, ante oculos ponendum impulit.

Codices, quibus in edendo textu usus sum, omnes in bibliotheca Collegii Mercatorum in Indiam commerciantium conservantur, quos equidem hisce siglis notavi:

T. Ex libris Taylorii. Samvat 1864. (A. Ch. 1808.) (Vide Taylor praef. p. V.)

A. Ex libris principis Gaikavar, in Catalogo No. 1868. notatus. Samvat 1858. (A. Ch. 1802.)

B. Ex libris Colebrookii No. 44.

C. — — — No. 196. Codex duorum librariorum inter se alternantium calamo exaratus.

*) Titulus libri, in Anglia ipsa rarissimi, hic est: *Prābodh Chandrodāyā*, or the Moon of Intellect; an allegorical Drama; and *Ātmā Bodh*, or the Knowledge of Spirit; translated by J. Taylor, M. D. London 1812. 8vo. XV et 121 pp. (ex Anglicis maximam partem Germanice addidit I. G. Rhode in libro: *Beiträge zur Alterthumskunde*, Berlin 1820, in 2do fasciculo).

Codices supra memorati omnes chartacei sunt, literis Devanagari-
cis exarati, et textum *Rāma Dāsi* scholiis instructum continent.

D. Ex libris Colebrookii No. 774. Cod. chart. septem foliis
versionem Prācitorum locorum Sanscritam, a *Govindo*
Astronomo (*Jyotirvid*) conscriptam, continens. Codex ab
auctore ipso exaratus videtur.

E. Ex libris Colebrookii No. 221. Cod. chart. lit. Dev. exara-
tus, *Rāma Dāsi* commentarium continens.

Quum Londini versarer, *Christianus Lassen*, Vir clarissimus,
praeceptor meus semper pie colendus, insigni sua in me beni-
gnitate plagularum corrigendarum munus suscepit, et quae inve-
niantur vitia, non eius culpa, sed mea in describendo codice ne-
gligentia orta sunt.

Textum iam typis exscriptum ante oculos habebam, quum
Societati Asiaticae Londinensi Brachmanus doctissimus, nomine
Bhavadāi Charana Sarman, editionem eiusdem dramatis dono
dedit. Editio bellissima, typis bengalicis impressa, *Mahesvari*
scholiis instructa est *).

Quam Codices et editio Calicutensis praebent lectionis varie-
tatem, cum versione latina et scholiis, ex utroque Commentario
haustis, in secundo fasciculo mox publici iuris faciam.

Sed grato animo adhuc memorandi sunt Viri illustres, quo-
rum in libris suppetendis liberalitate, rem propositam ad finem
perducere licuit: *Carolus Wilkins*, eques, et *Thomas Horsfield*,
Med. Dr., bibliothecae in Curia Indica praepositi, et *Henricus*
Harkness, Tribunus militaris, Societati Asiaticae a secretis.

Londini mense Septembri 1834.

*) Titulus est: प्रबोधचन्द्रोदयनाटकं कलिकातानगरे समाध्याचन्द्रिकावन्त्रे मुद्रितं
शकाब्दे १८५३.

XII F.7

॥ प्रबोधचन्द्रोदयं ॥

॥ नाटकं ॥

॥ प्रथमोऽङ्कः ॥

॥ नान्दी ॥

मथ्याङ्गार्कमरीचिकास्त्रिव पयःपूरो यदज्ञानतः
खं वायुर्वलनो जलं क्षितिर्द्वितीया त्रिलोक्यमुन्मीलति ।
यत्तत्र विदुषां निमीलति पुनः स्रग्भोगिभोगोपमं
सान्द्रानन्दमुपास्महे तदमलं स्वात्मावबोधं मह्यं ॥ १ ॥

अपि च ।

अलर्नाडीनियमितमरुह्युद्धितव्रह्मरन्धि
स्वात्मे शान्तिप्रणयिनि समुन्मीलदानन्दसान्द्रे ।
प्रत्यङ्ग्योतिर्जयति यमिनः स्पष्टलालाढनेत्र-
व्याज्यतीकृतमिव जगद्वापि चन्द्रार्धमैले ॥ २ ॥

॥ ज्ञानचले सूत्रधारः ॥

सूत्रधारः ॥ अलमतिविस्तरेण । आदिष्टोऽस्मि सकलसा-
मन्तचक्रचूडामणिमरीचिमञ्जरीभिरीराजितचरणकमलेन बलवद-
रिपुर्ज्वलस्तटकपाठपाठनप्रकटितनरसिंहद्वयेण प्रबलतरन-
रपतिकुलप्रलयमहार्णवमेदिनीसमुद्धरणमहावराहेण निखि-
लदिग्विलासिनीकर्णपूरीकृतकीर्तिलतापल्लवेन समस्ताशा-
स्तम्बैर्मकरणीतालास्फालनबहुलतरपवनसंपातनर्तितप्रता-
पानलेन श्रीमता गोपालेन यथा खल्वस्य सहस्रमुद्दो
राज्ञः श्रीकीर्तिवर्मदेवस्य दिग्विजयव्यापारात्तरितपरब्रह्मान-
न्दरसैरस्माभिः समुन्मीलितविविधविषयरसस्पर्शद्रुषिता इवा-
तिवाहिता दिवसा इदानीं तु कृतकृत्या वयं । यतः

नीताः क्षयं क्षितिभुजो नृपतेर्विपक्षा

रक्षावती क्षितिर्भूत् प्रथितैरमात्यैः ।

साम्राज्यमस्य विहितं क्षितिपालमौलि-

मालार्चितं भुवि पयोनिधिमेखलायां ॥ ३ ॥

तद्वयं शान्तरसप्रायप्रदोगाभिनयेनात्मानं विनोदयितुमिहामः ।

तद्यत् पूर्वं तत्तर्भवद्भिः कृष्णमिश्रैः प्रबोधचन्द्रोदयं नाम नाटकं

निर्माय भवतः समर्पितमासीत् तद्वयं राज्ञः श्रीकीर्तिवर्मणः

पुरस्तादभिनैतव्यं भवता । अस्ति चास्य भूपतेः सपरिपदो

• PROLOGUS. •

3

ऽवलोकनकुतूहलमिति । तद्वदनुगृह्य गच्छा गृहिणीमा-
हूय संगीतकमनुतिष्ठामि ।

॥ परिक्रम्य नेपथ्याभिमुखमवलोक्य ॥ आर्योऽतस्तावत् ।

प्रविश्य नदी ॥ एतस्मिन् । आणवेदु अज्जउत्तो को णिस्सेओ
अणुचिट्ठीअदुत्ति ।

सूत्रधारः ॥ आर्ये विदितमेव भवत्या

अस्ति प्रत्यर्थिपृथ्वीपतिविपुलवल्लारण्यमूर्हत्प्रताप-
ज्योतिर्वालावलीढत्रिभुवनविवरो विश्वविश्रान्तकीर्तिः ।

गोपालो भूमिपालान् प्रसभमसिलतामित्रमात्रेण जित्वा
सम्राज्ये कीर्तिवर्मा नरपतितिलको येन भूयोऽभ्यषेचि ॥

अपि च ।

अद्याप्युन्मदयातुधानतरुणीचवृत्करास्फालन-

व्यावल्लग्नकफलतालरणितैर्नृत्यत्पिशाचाङ्गनाः ।

उद्गायन्ति यशांसि यस्य विततैर्नदिः प्रचण्डानिलः

प्रनुभ्यत्करिकुम्भकूटकुहुरव्यक्तै रणान्दोणयः ॥ ५ ॥

तेन च शालपथप्रस्थितैर्नात्मविनोदार्थं प्रबोधचन्द्रोदयाभि-
धानं नाटकमभिनेतुमादिष्टोऽस्मि । तददिश्यन्ते भरता वर्णि-
कापरिग्रहणाय ।

२ दधामि । आतापकव्यापुत्र को निर्गमोऽनुदीयतामिति ।

नर्ये ॥ सखिल्यं ॥ अद्भुतं अचरितं अचरितं । त्रेण तथा णि-
अभुवन्तविकमेकाणिभच्चिदसअलराअमण्डलेण आकाणआक-
दिअकठिणकोअण्डदण्डवहलवरिसत्तसरणिअरज्जरीजत्ततु-
रअत्तइमालं णिरत्तरणिवउत्ततिकवणविकिखत्तसत्तसह-
स्सपल्लिअत्तउत्तुइमाअइमहामहीहुरसहस्सं भमत्तभुअण्ड-
चण्डमन्दराभिघादधुम्मत्तसअलपत्तिसलिलसंघादं कणसेणसा-
अरं णिम्महिअ महुमहणेणिव खीरसमुदं आसादिदा समर-
विजअत्तही तस्स संपदं सअलमुणिअणसत्ताहणिज्जवीरच-
रिदस्स कथं हरिसो उवसमो संवुत्तो । १)

सूत्रधारः ॥ अर्थे निसर्गसौम्यमेव ब्राह्म्यं ज्योतिः कुतोऽपि
कारणात् प्राप्तविकारमपि पुनः स्वभावमेवावतिष्ठते । यतः
सकलभूषालकुलप्रलयकालाग्निरुद्रेण चेदिप्रतिना समुन्मूलितं
चन्द्रान्वयपार्थिवानां पृथिव्यामाधिपत्यं स्थिरीकर्तुमयमस्य
संरम्भः ! पश्य यथा

१) धार्यपुत्र धार्यमाचार्य । मे. तथा निम्नभुवन्तविकमेकाणिभच्चिदसअलराअमण्डलेण
आकाणआकठिणकोअण्डदण्डवहलवरिसत्तसरणिअरज्जरीजत्ततु-
रअत्तइमालं निरन्तर-
रनिपत्तौधुमिखिपुण्णसहस्रपर्यसोअइमात्तइमहामहीहुरसहस्सं भमदुत्तदण्डचण्डम-
न्दराभिघातधुम्मत्तसअलपत्तिसलिलसंघातं कर्णसैन्यसामरं निर्मय मधुमयमेनेव खीरसमु-
दमासादिदा समरविजयलक्ष्मीसस्य साम्प्रतं सकलमुच्चिन्नश्राघनोयवीरचरितस्य
कथमिदं उपशमः संवृत्तः ।

कल्पान्तवातसंज्ञोभलङ्किताशेषभूभूमः
 स्थिर्यप्रसादमर्यादास्ता एव हि महोदयेः ॥ ६ ॥
 अपि च भगवन्नायणांशसंभूता भूतहिताय सथाविधाः पौ-
 रूपभूषणाः पुरुषाः क्षितिमवतीर्य निष्पादितकृत्याः पुनः
 शान्तिमेव प्रपद्यन्ते । यथा परशुराममेवाकल्पयतु भवती
 तावत् ।

येन त्रिःसप्तकृत्वो नृपवह्नुलवसामांसमस्तिष्कपङ्क-
 प्राग्भारे ऽकारि भूरिच्युतरुधिरसरिद्वारिपूरं ऽभिषेकः ।
 यस्य स्त्रीबालवृद्धावधिनिधनविधौ निर्दयो विश्रुतोऽसौ
 राजन्योच्चांसकूटक्रथनपदुरद्वोरधारः कुठारः ॥ ७ ॥
 सोऽपि स्ववर्षादवतार्य भारं
 भूमेः समुत्खाय कुलं नृपाणां ।
 प्रशान्तकोपद्वल्कनस्तपोभिः
 श्रामान् मुनिः शाम्यति ज्ञानदग्धः ॥ ८ ॥
 तथायमपि कृतकर्तव्यः संप्रति परमासुपशमनिष्ठां प्रातः । येन च
 विवेकेन विनिर्जित्य कर्णा मौहमिवोर्जितं ।
 श्रीकीर्तिवर्मनृपतेर्वीधस्येवोदयः कृतः ॥ ९ ॥
 ॥ नेपथ्ये ॥ आः पाप शैलूपाधम कथमस्मासु जीवत्सु स्वामिनीं
 मरुतामोदस्य विवेकसकाशात् पराजयमुदाहरसि ।

सूत्रधारः ॥ सप्तमि विष्णवे ॥ अथ

उत्तुङ्गपीवरकुचद्वयपीडिताङ्गं

ग्रालिङ्गितः पुलकितेन भुजैर्न रत्याः ।

श्रीमान् जगन्नि मदयन् नयनाभिरामः

कौमोऽयमेति मदवूर्णितनेत्रपद्मः ॥ १० ॥

मदवचनाच्चायमुपजातक्रोध इवोपलब्धते । तदपसरणमेवा-
स्माकमितः श्रेयः ।

॥ इति निष्क्रान्तो ॥

॥ इति प्रस्तावना ॥

॥ ततः प्रविशति यथानिर्दिष्टकामो रतिज्ञः ॥

कामः ॥ चक्रोऽथ ॥ आः पापेति पठित्वा ॥ ननु रे भरताधम

प्रभवति मनसि विवेको विदुषामपि शास्त्रसंभवस्तावत् ।

निपतन्ति दृष्टिविशिखा यावन्नेन्दीवराक्षीणां ॥ ११ ॥

रम्यं कर्म्यतलं नवाः सुनयना गुञ्जद्विरेफा लताः

प्रोन्मीलनवमल्लिकाः सुरभयो व्रताः सचन्द्रा निशाः ।

पद्येतानि ज्ञयन्ति क्लृप्त परितः शस्त्राण्यमोधानि मे

तद्गोः कीदृगसौ विवेकविभवः कीदृक् प्रबोधोदयः ॥ १२ ॥

रतिः ॥ अञ्जुत गुरुश्री कखु महारात्रमहामोहस्त पडि-
वकखो विवेयो त्ति तर्कमि । ॥ १३ ॥

कामः ॥ प्रिये कुतस्तवेदं स्त्रीस्वभावमुल्लभं विवेकाद्वयमु-
त्पन्नं । पश्य पश्य

अपि यदि विशिखाः शूरासनं वा

कुसुममयं सुसुरामुरं तथापि ।

मम जगदखिलं वरोह नाज्ञां

इदमतिलं धृतिं मुहूर्तमिति ॥ १३ ॥

॥ अथ गुरुः ॥ कखु महारात्रमहामोहस्त प्रतिपन्नो विवेक इति तर्कयामि ।

तश्च हि

ब्रह्मल्याया जारः सुरपतिर्भूदात्मतनयां
प्रज्ञानार्थाऽप्यसीद्भजत गुरोरिन्दुरवला ।
इति प्रायः को वा न पद्मपद्मेऽकार्यत मया
श्रमो मद्गणानां क इव भुवनोन्माद्यविदिषु ॥ १३ ॥

रतिः ॥ अञ्जुत्त एव णेदं । तथा वि महामहाश्रम-
पणो सङ्गिद्व्यो अरादी जदो स्स जमणिश्रमप्यमुहा श्रमद्या
महावला मुणीश्रित्ति । १)

कामः ॥ प्रिये यान् एतान् राज्ञो विवेकस्य बलवतो यमा-
दीन् श्रमात्यान् पश्यसि त एते नियतमस्माभिरभियुक्तमात्रा-
द्वागेव विधटिष्यन्ते । तथा हि

अहिंसा केव कोपस्य ब्रह्मचर्यादयो मम ।
लोभस्य पुरतः केऽमी सत्यास्तेषापरिश्रमाः ॥ १५ ॥

यमनियमासनप्राणायामप्रत्याहारध्यानधारणासमन्वयस्तु नि-
र्विकारिकचित्तसाध्यवदीपत्करसमुद्भूतना एव । अपि च
स्त्रिय एवामीषां कृत्यास्तेनैतेऽस्मद्गोचरा एव वर्तन्ते । यतः

*) धर्मपुत्रः एवमेतन् । तवापि महासहायत्वेनः शक्तिरित्याऽऽरतिः । यतोऽस्य यमनि-
यमप्रनुवा श्रमात्या महाश्रलाः श्रूयन्ते ।

सत्तु विलोकनभाषणावित्तासपरिहासकेतिपरिरम्भाः ॥
 स्मरणमपि कामिनीनामलमिदं मनसो विकाराय ॥ १६ ॥
 विशेषतश्चैते मदमात्सर्गदम्भादिभिरस्मत्स्वानिवृत्तभरभियुज्य-
 माना नरपतिमन्त्रिणमधर्ममेवाश्रयिष्यन्ति ।
 रतिः ॥ अज्जउत्त सुदं मए तुल्लाणं समदमविवेकप्रदुद्धाणं
 च एकं उप्पत्तित्थाणं ति । *)
 कामः ॥ आः प्रिये किमुच्यते एकमुत्पत्तिस्थानमिति । ननु
 जनक एवास्माकमभिन्नः । तथा हि
 संभूतः प्रथममिदृश्वरस्य संगान्-
 मायायां मन इति विश्रुतस्तनूतः ।
 त्रैलोक्यं सकलमिदं विसृज्य भूयस्
 तेनाथो जनितमिदं कुलद्वयं नः ॥ १७ ॥
 तस्य च प्रवृत्तिनिवृत्तीद्वे धर्मपत्न्यौ । तयोः प्रवृत्त्यामुत्पन्नं महा-
 मोहप्रधानमेकं कुलं निवृत्त्यां च द्वितीयं विवेकप्रधानमिति ।
 रतिः ॥ अज्जउत्त जइ एव्वं ता किं णिमित्तं तुल्लाणं सो-
 अराणं वि फोप्परं एवास्मिं वेरं । **)
 कामः ॥ प्रिये

*) आद्यमुत्र कुले मया गुण्याकं समदमविवेकप्रभृतौनां चेकमुत्पत्तिस्थानमिति ।

**) आद्यमुत्र एवेवं तत् किं निमित्तं गुण्याकं सोदरप्यामपि परस्परमेतादृशं वेरं ।

हृकामिप्रप्रभवमिच संहोदराणां

उज्जृम्भति जगति वैरमिति प्रसिद्धं ।

पृथ्वीनिमित्तमभवत् कुरुपाण्डवानां

तीव्रस्तथा हि भुवनक्षयकृद्धिरोधः ॥ १८ ॥

सर्वमेवैतज्जगदस्मत्पितोपार्जितं । तच्चास्माभिस्तावद्वह्यभतया

सर्वमेवाक्रान्तं तेषां तु विरलः प्रचारः । तेनैते पापाः सा-

म्प्रतं पितरमस्मांश्चोन्मूलयितुमुद्यताः ।

रतिः ॥ सत्तं पावं सत्तं पावं । अज्जउत्त किं एदं पावं वि-

देसमत्तकेण तेहिं आरुदं अरु वा अत्थि उवाओ को वि

एत्थं मत्तिदो । *

कामः ॥ अस्त्यत्र किञ्चिन्निगूढं वीजं ।

रतिः ॥ अज्जउत्त ता किं ण उग्घाटीअदि । **)

कामः ॥ स्त्रीस्वभावाद्भवती भीरुरिति न तदारूपां पापीय-

सामुदाह्रियते ।

रतिः ॥ सत्तं ॥ अज्जउत्त केरिणं तं ***)

*) ज्ञानं पापं ज्ञानं पापं । धर्मपुत्र किमिदं पापं विदधमात्रकेण तैरादृश्यं यत् धा-
स्युपायः कोऽप्यत्र मन्त्रितः ।

**) धर्मपुत्र तत् किं नोदधायते ।

***) धर्मपुत्र कीदृशं तत् ।

कामः ॥ प्रिये न भेतव्यं न भेतव्यं कृताशानामाशामात्रमि-
तत् । अस्ति किलैषा किंवदन्ती अत्रास्माकं कुले कालरा-
त्रिकल्पा विद्या नाम राक्षसी समुत्पत्स्यत इति ।

रतिः ॥ सभ्यं ॥ रुद्धी रुद्धी कुरु अस्माकं कुले रक्षसी ति
वेवदि मे हिअग्रं । १)

कामः ॥ प्रिये न भेतव्यं न भेतव्यं किंवदन्तीमात्रमितत् ।

रतिः ॥ अध ताए रक्षसीए किं कादव्वं । २)

कामः ॥ प्रिये अस्ति किल तत्र प्राज्ञापत्या सरस्वती

पुंसः संगसमुज्जितस्य गृहिणी मायेति तेनायसाव
अस्पृष्टापि मनः प्रसूय तनयं लोकान् असूत क्रमात् ।

तस्मादेव जनिष्यते पुनरसौ विद्येति कन्या यया

तातस्ते च सहोदराश्च जननी सर्वं च भव्यं कुलं ॥ ११ ॥

रतिः ॥ सत्रायोत्कथं ॥ अज्जउत्त परिताहि परिताहि ३)

॥ इति भर्तारमालिकृति ॥

कामः ॥ स्पर्शमुखमभिनीय ग्वगतं ॥

स्फुरद्गोमोद्विदस्तरत्नतरताराकुलद्रुशो

भयोत्कम्पोत्तुङ्गस्तनयुगभरासंगमुभुगः ।

१) हाधिक हाधिक कथमस्माकं कुले राक्षसीति वेपने मे वृद्धं ।

२) अध तथा राक्षस्या किं कर्तव्यं ।

३) अर्थपुत्र परित्रायस्व परित्रायस्व ।

अधीराद्यां गुह्यन्मणिबलप्रदोर्वहिरचितः

पक्षिरम्भो मोदं जनयति च संमोदयति च ॥ २० ॥

॥ प्रकाशं दृष्टं परिष्कृतं ॥ प्रिये न भेतव्यं न भेतव्यं अस्मासु जी-
वत्सु कुतो विद्योत्पत्तिः ।

रतिः ॥ अथ किं तादृ रक्त्वसीद उष्यती तुह्याणं पडिव-
कखाणं संमदा । ॥

कामः ॥ वाढं । सा खलु विवेकेनोपनिषदेव्यां प्रबोधच-
न्द्रेण आत्रा समं जनयितव्या । तत्र सर्व एते शमदमादयः
प्रतिपन्नोद्योगाः ।

रतिः ॥ अज्जउत्त कदं एदेहिं आपणो विणासकारिणीए
विज्जाए उष्यती तेहिं दुव्विणीदेहिं सत्ताहिज्जदि । ॥

कामः ॥ कुलक्षयप्रवृत्तानां पापानां पापकारिणां कुतः
प्रत्यवायगणना । पश्य

सरुज्जल्लिनवक्रभावभाजां

भवति भवः प्रभवात्मनाशहेतुः । ॥

जलधरप्रदवीमवाप्य धूमो

ज्वलनविनाशमनु प्रयाति नाशं ॥ २१ ॥

*) अथ किं तस्या राक्षसा उपनिषुध्याकं प्रतिपत्तायां संमदा ।

**) धर्मपुत्र कथमेतैरात्मनो विनाशकारिण्या विद्याया उपनिषुधुर्विनीतः शक्यते ।

॥ नेपथ्ये ॥ आः पाप दुरात्मन् कथमस्मात् एव पापकारिणा
इत्याक्षिपसि । ननु रे

गुरोरप्यवलितस्य कार्याकार्यमज्ञानतः ।

उत्पथप्रतिपन्नस्य परित्यागो विधीयते ॥ २२ ॥

इति पौराणिकीं गाथां पुराणविद् उदाहरति । अनेन चा-
स्माकं जनकेनारुंकारानुवर्तिना जगत्पतिस्तावत् पितेव
बद्धः । मोक्षादिभिश्च स एव बन्धः सुदृढतां नीतः ।

कामः ॥ विलोक्य ॥ प्रिये अयमस्माकं कुले ज्ञायान् देव्या
मत्या सह विवेक इत एवाभिवर्तते । य एषः

रागादिभिः स्वरसचारिभिरात्तकालिरू

निर्भर्त्स्यमान इव मानधनः कृशाङ्गः ।

मत्या नितालकलुषीकृतया शशाङ्कः

काल्येव सान्द्रतुहिनान्तरितो विभाति ॥ २३ ॥

तत्र युक्तमिहास्माकमवस्थातुं ॥

॥ इति निष्क्रान्तौ ॥

॥ विध्यन्माकः ॥

॥ ततः प्रविशति राजा मतिश्च ॥ २४ ॥

राजा ॥ विचिन्त्य ॥ प्रिये श्रुतं त्वयास्य दुर्विनीतस्य वटोर्मदवि-
स्फुर्जितं वचो यदस्मान् एव पापकारिणा इत्याक्षिपसि ।

मतिः ॥ अद्भुतं किं आपणो दोषं लोभो विद्याणादि । ॥

॥ आर्यपुत्र किमात्मनो द्रोणं लोको विद्वानिति ।

राज्ञा ॥ प्रिये न्यश्य . . .

असम्बन्धकारपरैर्दुरात्मभिः
निबध्य भैः प्राशशक्तिर्मदादिभिः ।
चिरं चिदानन्दमयो निरञ्जनो
ज्ञात्प्रभुर्दिनिदशामनीयत ॥ २३ ॥

त एते पुण्यकारिणो वयं तन्मुक्तये प्रवृत्ताः पापकारिण इति
ज्ञितं दुरात्मभिः ।

मतिः ॥ अञ्जउत्त ज्ञदो सो सहजानन्दसुन्दरसहाय्यं णि-
द्यप्यग्रासो विष्णुरत्नसञ्चलतिङ्गअणप्यग्रो परमेशुरो मुणी-
अदि ता कथं एदेहिं दुब्बिणीदिहिं बन्ध महामोहसागरे
णिक्खित्तो । १)

राज्ञा ॥ प्रिये

सततधृतिरप्युच्चैः शान्तोऽप्यवाप्तमहोदयोऽप्य
अधिगर्तनयोऽप्यन्तःस्वस्थोऽप्युदीरितधीरपि ।
त्यजति सहजं धैर्यं स्त्रीभिः प्रतारितुमानसः
स्वमपि यदयं मायासंगात् पुमान् ईह विस्मृतः ॥ २५ ॥

मतिः ॥ अञ्जउत्त णकखु अन्धआरलेहाए सहस्सरस्सिणो

१) धर्मेण यतोऽसौ सहजानन्दसुन्दरस्वभावो नित्यप्रकाशो विष्णुरत्नसकलत्रिभुवनप्र-
चारः परमेश्वरः अगते तान् कथमेतैर्दुर्विनीतैर्बद्धा मृगामोहसागरे निष्किय ।

तिरुकारो जं मात्राए, तथाप्फुरत्तंमहापद्यासुसत्तयस्स देवस्स
वि अरुहिवो । *)

राजा ॥ प्रिये अविचारसिद्धेयं वारविलासिनीव माया अस-
तोऽपि भावान् उपदर्शयन्ती परपुरुषं वञ्चयति । पश्ये

स्फटिकमणिवद्भास्वान् देवः प्रगाढमनार्गया

विकृतिमनया नीतः कामप्यसंगतविक्रियः ।

न खलु तदुपश्लेषादस्य व्यपेति रुचिर्मनाक्

प्रभवति तथाप्येषा वाढं विधातुमधीरतां ॥ २६ ॥

मतिः ॥ किं उण कारणं जेण सा तथाउदारचरिदं दुव्विदग्धा
पय्यारिदि । **)

राजा ॥ न खलु प्रयोजनं कारणं वा विलोक्य माया प्रव-
र्तते । स्वभावः खल्वयं स्त्रीपिशाचीनां । पश्ये

संमोहयन्ति रम्यन्ति विषादयन्ति

निर्भर्त्सयन्ति मदयन्ति विडम्बयन्ति ।

एताः प्रविश्य सदयं हृदयं नराणां

किं नाम व्रामनयना नु समाचरन्ति ॥ २७ ॥

*) धार्यपुत्र न खल्वन्धकारलेखया सहस्रश्रेणितिरुकारो यन्मायया तथाप्युत्तमदाप्रका-
शतामरस्य देवक्याप्यभिभवः ।

**) किं पुनः कारणां जेन सा तथाउदारचरितं दुर्विदग्धा प्रत्यावयति ।

मतिः ॥ अञ्जउत्त न्न इ एव्वं कुलप्यदुष्णो दिग्गणिठणिवदस्स
विबन्धमोक्खो भोदि तदा ताए णिच्चअणुबन्धो जेव्व अञ्ज-
उत्तो भोदुं त्ति सुदुत्तु मे षिअं । *)

रात्रा ॥ प्रिये यत्नेवं प्रसन्नान्नि सिद्धास्तर्हि चिरकालमस्माकं
मनीरथाः । तथा हि

बधिको बहुधा विभज्य जगतामादिः प्रभुः शाश्वतः

क्षिप्या येः पुरुषः पुरेषु परमं मृत्योः पदं प्रापितः ।

तेषां ब्रह्मभिदां विधाय विधिवत् प्राणान्तिकं विन्यया

प्रायश्चित्तमिदं मया पुनरसौ ब्रह्मेकतां नीयते ॥ ३१ ॥

तद्वदतु । प्रस्तुतविधानाय प्रबोधोत्पत्तये शमदमादीन् यो-
जयामः ।

॥ इति निष्क्रान्ती ॥

॥ इति प्रथमोऽङ्कः ॥

*) आर्यपुत्रं यत्नेवं कुलप्रभोर्दुष्प्रणिनिषद्गुणैश्च बन्धमोक्षो भवति तदा तथा नित्या-
नुबन्ध एवार्थपुत्रो भवत्विति सुदु मे प्रियं ।

॥ अथ ॥

॥ द्वितीयोऽङ्कः ॥

॥ ततः प्रविशति दम्भः ॥

दम्भः ॥ आदिष्टोऽस्मि महाराजमहामोक्षेन यथा वत्स दम्भ
प्रतिज्ञातं सामात्येन विवेकेन प्रबोधोदयाय प्रेषिताश्च तेषु
तेषु तीर्थेषु शमदमादयः । स चायमस्माकमुपस्थितः कुल-
क्षयो भवद्विरवहितैः प्रतिकर्तव्यः । तत्र पृथिव्यां परमं मुक्ति-
क्षेत्रं वाराणसी नाम नगरी । तद्वास्तत्र गत्वा चतुर्णाम-
प्याश्रमाणां निःश्रेयसविघ्नार्थं प्रयततामिति । तदिदानीं वशी-
कृतभूयिष्ठा मया वाराणसी । संपादितश्च स्वामिन्ने मया
यथानिर्दिष्ट आदेशः । तथा हि मदधिष्ठितैरिदानीं
वेश्यावेश्मसु सीधुगन्धिल्ललनावह्नासवामोदितैरू-
नीत्रा निर्भरमन्मथोत्सवरसैरुन्निद्रचन्द्राः क्षपाः ।
सर्वज्ञा इति दीक्षिता इति चिरप्राप्ताग्निरुत्रा इति
ब्रह्मज्ञा इति तापसा इति दिवा धूर्तेर्ज्ञगद्व्यते ॥ १ ॥

॥ विलोक्य ॥ कोऽप्ययं पान्थो भागीरथीमुत्तोर्यं साम्प्रतमित
ऐश्वर्यं भवति । यथैषः

ज्वलन्निवाग्निमानेन ग्रसन्निव जगत्त्रयं ।

भर्त्सयन्निव वाग्जालैः प्रक्षयोपकुसन्निव ॥ २ ॥

तथा तर्कगामि । नूनमयं दक्षिणराज्यप्रदेशादागतो भविष्य-
ति । तदेतस्मादयस्याहंकारस्य वृत्तान्तमनुसरिष्यामीति ।

॥ नतः प्रविशत्यहंकारो यथानिर्दिष्टः ॥

अहंकारः ॥ अहो मूर्खबहुलं जगत् । तथा हि

नैवाश्चावि गुरोर्मतं न विदितं तौतानितं दर्शनं

तत्र ज्ञातमहो न शालिकगिरां वाचस्पतेः का कथा ।

मूक्तं नापि महोदधेरधिगतं माहाव्रती नेक्षिता

मूढमावस्तुविचारणा नृपशुभिः स्वस्थैः कथं स्थीयते ॥ ३ ॥

॥ विलोक्य ॥ एते तावदर्थावधारणविधुराः स्वाध्यायाध्ययनमा-

त्रनिरर्त्ता वेदविप्लवका एव । ॥ पुनरन्यतो गन्ता ॥ एते च भि-

न्नामात्रगृहीतयतिव्रता मुण्डितमुण्डाः पण्डितमन्या वेदान्त-

शास्त्रं व्याकुलयन्ति । ॥ विलोक्य ॥

प्रत्यक्षादिप्रमासिद्धविरुद्धार्थाभिधायिनः ।

वेदान्ता यदि शास्त्राणि बौद्धैः किमपराध्यते ॥ ४ ॥

तदेतैर्वाङ्मिश्रणमपि गुरुतरदुरितोदयाय । ॥ पुनरन्यतो गन्ता ॥

एते च शैवपाश्रुपतादयो डुरन्धस्तान्नपादन्तः पशवः पाण्ड-
एडा एव । अमीषां संभाषणादपि नरा नरकं प्रयाति । तदेने
दर्शनपथाद्दूरं परिरुहणीयाः । ॥ पुनरन्यतो गत्वा ॥ एते च

गङ्गातीरतरङ्गशीतलशिलाविन्यस्तभास्वदृशी-

संविष्टाः कुशमुष्टिमण्डितमहादण्डाः करण्डोद्भवलाः ।

पर्यायग्रथिताक्षसूत्रबलेयप्रत्येकवीजग्रह-

व्यग्राग्राङ्गुलयो दूरति धनिनां वित्तान्यहो दम्भिकाः ॥

॥ पुनरन्यतो गत्वा ॥ एते च त्रिदण्डव्यपदेशजीविनो द्वैतद्वैतमा-
र्गपरिश्रष्टाः । ॥ पुनरन्यतो गत्वा । विलोक्य ॥ अये कस्येदं द्वारोपा-

त्तनिखातातिप्रांशुवंशकाण्डताण्डवितधीतसितसूक्ष्मांस्वरस-
हस्रमितस्ततो विन्यस्तकृष्णाग्निनदृषदुपलचमसचप्रालोलू-

खलमुशलमनवरतकुताज्यगन्धिधूमश्यामलीकृतगगनमण्डल-
ममरसरितो नातिदूरतो विभात्याश्रमपदं । नूनमदः कस्यापि

गृहमेधिनो गृहं भविष्यति । भवतु । युक्तमस्माकमतिप्रवित्रमे-
तद्वि त्रिदिवसनिवासाय स्थानं । इति प्रवेशं नाटयति ॥ विलोक्य ॥ अये

मृद्धिन्दुलात्रिहृतललाटभुजोदरीरः-

कण्ठोष्ठपृष्ठचिबुकोरुकपोलजानुः ।

चूडाग्रकर्णकटिपाणिविराजमान-

दर्भाङ्कुरः स्फुरति मूर्त इवैष दम्भः ॥ ६ ॥

भवेत् । उपसर्पाम्येनं । ॥ उपमृत्य ॥ कल्याणं भवतां ।

दम्भः ॥ हंकारेपीय ते आरयति ॥

प्रविश्य बहुः सत्सङ्गं ॥ ब्रह्मन् दूरत एव स्थीयतां । यतः पादौ
प्रक्षाल्य एतदश्विर्मपदं प्रवेष्टव्यं ।

अहंकारः ॥ सत्सङ्गं ॥ आः पाप तुरुष्कदेशं प्राप्ताः स्मः । यत्र
श्रोत्रियान् अतिथीन् आसनपाद्यादिभिरपि गृहिणो नोप-
तिष्ठन्ति ।

दम्भः ॥ ह्यसर्पतया सम्यग् आरयति ॥

बहुः ॥ एवमाराध्यपाद आज्ञापयन्ति । दूरदेशादागतस्यार्यस्य
कुलशीलादिकं न सम्यगस्माकं विदितं ।

अहंकारः ॥ आः कथमस्माकमपि कुलशीलादिकमिदानीं
परीक्षितव्यं । श्रूयतां

गौडं राष्ट्रमनुत्तमं निरूपमा तत्रापि राठः पुरी

भूरिश्रेष्ठिकनाम धाम परमं तत्रोत्तमो नः पिता ।

तत्पुत्राश्च महाकुला न विदिताः कस्यात्र तेषामपि

प्रज्ञाशीलविवेकधैर्यविनयाचारैरहं चोत्तमः ॥ ७ ॥

दम्भः ॥ बहुं पुरयति ॥

बहुः ॥ तामुषटो गृहीत्वा ॥ भगवन् पादशौचं विधीयतां ।

अहंकारः ॥ स्वगतं ॥ भवतु को विरोधः । ॥ प्रकाशं ॥ एवं क्रियते ।

॥ तथा कृतोपसर्पति ॥

दम्भः ॥ दन्तान् पीडयित्वा ॥ द्वारे तावत् स्वीयतां । वाताहताः
प्रस्वेदकणिकाः प्रसरन्ति ।

अहंकारः ॥ अहो अपूर्वमिदं ब्राह्मणं ।

वदुः ॥ ब्रह्मन्नेवमेतत् । तथा हि

अस्पृष्टचरणा ह्यस्य चूडामणिमरीचिभिः ।

नीराजयन्ति भूपालाः पादपीठान्तभूतलं ॥ ८ ॥

अहंकारः ॥ स्वर्गं ॥ अये दम्भग्राह्यो जयं देशः । भवत्वस्मिन्ना-
सन उपविशामि । ॥ तथा कर्तुमिदं ॥

वदुः ॥ नैवमाराध्यपादानामासनमन्यैराक्रम्यते ।

अहंकारः ॥ आः पाप अस्माभिरपि दक्षिणराजप्रसिद्धविशु-
द्धिभिरिदमासनमनाक्रमणीयं । शृणु रे मूर्ख

नास्माकं जननी तथोद्भवत्कुला सच्छ्रोत्रियाणां सुनर

व्यूह काचन कन्यका खलु मया तेनास्मि ताताधिकः ।

अस्मच्छालकमित्रमातुलमुता मिथ्याभिषत्ता यतस्

तत्संपर्कवशान्मया स्वगृहिणी प्रेयस्यपि प्रोज्झिता ॥ ९ ॥

दम्भः ॥ ब्रह्मन् यद्यप्येवं तथाप्यस्माकमविदितवृत्तान्तो
भवान् । तथा हि

सदनमुपगतो ऽहं पूर्वमम्भोजयोनिः ।

सद्यदि मुनिभिरुच्चैरासनेषूजितेषु ।

सशपथैर्भनुनयेय ब्रह्मणा गोमयाम्भः-

परिमृजितनिर्जोरावाशु संवेष्टितो ऽस्मि ॥ १० ॥

अहंकारः ॥ छगते ॥ अहो दाम्भिकब्राह्मणस्यात्युक्तिः ।

॥ विचिन्त्य ॥ अथ वा दम्भस्यैव भवत्येवं तावत् । सक्तोऽयं प्रकाशः ॥

आः किमेवं गर्वायसे ।

अरे क इव वासवः कथय कोऽत्र पद्मोद्भवो

वद प्रभवभूमयो जगति का ऋषीणामपि ।

अवेहि तपसो बलं मम पुरंदराणां शतं

शतं च परमेष्ठिनां पततु वा मुनीनां शतं ॥ ११ ॥

दम्भः ॥ विलोक्य सानन्दं ॥ अये आर्यपितामहो ऽस्माकमहंकारः ।

आर्य दम्भो लोभात्मजो ऽहं भो अभिवादये ।

अहंकारः ॥ वत्स आयुष्मान् भव । बालः खल्वसि मया द्वा-

परास्ते दृष्टः । संप्रति चिरकालविप्रकूर्षाद्वार्धक्यस्ततया च न

सम्यक् प्रत्यभिज्ञानामि । अथ बालकुमारस्यानृतस्य कुशलं ।

दम्भः ॥ नहि तेन विना मुहूर्तमप्यहं जीवामि । अथ किं

सोऽप्यत्रैव महामोहस्याज्ञया वर्तते ।

अहंकारः ॥ अथ तव मातापितरौ तृष्णालोभावपि कुशलो ।

दम्भः ॥ तावद्यत्रैव वर्तेते । तयोर्विनाऽन्नमपि न तिष्ठामि । आर्यमिश्रैः पुनरत्र केन प्रयोजनेन प्रसादः कृतः ।

अहंकारः ॥ वत्स मया महामोहस्य विवेकसंकोशादत्याहितं श्रुतं । तेन तद्दत्तान्तं प्रत्येतुमागतोऽस्मि ।

दम्भः ॥ तर्हि स्वागतमेवार्यस्य यतो महाराजस्यापीन्द्रलोकादागमनं श्रूयते । अस्ति च किंवदन्ती यद्देवेन वाराणसी नाम नगरी राजधानी निवृषितेति ।

अहंकारः ॥ किं पुनः कारणं वाराणस्यां सर्वात्मना महामोहस्यावस्थाने ।

दम्भः ॥ आर्य ननु विवेकोपरोध एव । तथा हि

विद्याप्रबोधोदयजन्मभूमिर्वाराणसी ब्रह्मपुरी निरत्यया ।

अतः कुलोच्छेदविधिं विधित्सुर्निवस्तुमत्रेहति नित्यमेव ॥

अहंकारः ॥ सत्यं यद्येवमशक्यप्रतीकार एवायमर्थः । यतः

परममविदुषां पदं नराणां

पुरविजयी करुणाविधेयचेताः ।

कथयति भगवान् इक्ष्वाकुकाले

भवभयकातरतारकं प्रबोधं ॥ १३ ॥

दम्भः ॥ सत्यमेतत् तथापि नैतत् कामक्रोधाद्यभिभूतानां संभाव्यते । तथात्युदाहरन्ति तैर्थिकाः

यस्य हस्तौ च प्रद्वौ च मनश्चैव सुसंयतं ।

द्विग्रा तपश्च कीर्तिश्च स तीर्थफलमश्नुते ॥ १३ ॥

॥ नेपथ्ये ॥ भो भो जना एष खलु संप्राप्तो देवो महामोहः ।

तेन -

निथिन्देश्चन्दनानां स्फटिकमणिशिलावेदिकाः संस्क्रियन्तां

मोच्यन्तां यत्नमार्गाः प्रसरतु परितो वारिधारा गृहेषु ।

उच्छ्रियन्तां समन्तात् स्फुरदुरुमणयः श्रेणयस्तोरणानां

धूयन्तां सौधमूर्धस्वमरपतिधनुर्धामचित्राः पताकाः ॥ १५ ॥

दम्भः ॥ आर्य प्रत्यासन्नो महाराजः । तत् प्रत्युद्गमनेन

संभाव्यतामर्येण ।

अहंकारः ॥ एवं भवतु ।

॥ इति निष्क्रान्ती ॥

॥ प्रवृत्तः ॥

॥ ततः प्रविशति महामोहो विभवतश्च परिवारः ॥

महामोहः ॥ विदुष्य ॥ अहो निरङ्कुशा जडधियः । तथा हि

आत्मास्ति देहाद्यतिरिक्तमूर्तिरू

भोक्ता स लोकात्तरितः फलानां ।

आशेषमाकाशतरोः प्रसूनात्

प्रतीयसी स्वादुफलप्रसूतौ ॥ १६ ॥

इदं च स्वकपोलकल्पना विनिर्मितपदार्थावस्तम्भेन जगदेतै-
र्दुर्विदग्धैर्वच्यते । तथा हि

यन्नास्त्येव तदस्ति वस्त्विति मृषाजल्पद्विरेवास्तिकैरू

वाचालैर्वहुभिस्तु सत्यवचसो निन्द्याः कृता नास्तिकाः ।

हं ह्यहो पश्यत तत्रतो यदि पुनः हिन्नादतो वर्ष्मणो

दृष्टः किं परिणामवृषितचितिर्जीविः पृथक् कैरपि ॥ १७ ॥

अपि च न केवलं जगदात्मैव तावदमीभिर्वच्यते । तथा हि

तुल्यवे वपुषां मुखाद्यवयवैर्वर्णक्रमः कीदृशः

स्त्री चेयं वसु वा परस्य यदमुं भेदं न विद्मो वयं ।

हिंसायामथ वा यथेष्टमने स्त्रीणां परस्वग्रहे

कार्याकार्यकथास्तथापि यदमी निःपौरुषाः कुर्वते ॥ १८ ॥

॥ विचिन्त्य सग्राहं ॥ सर्वथा लोकायतमेव शास्त्रं । यत्र प्रत्यक्षमेव

प्रमाणं । पृथिव्यप्तेजोवायवस्तत्त्वानि । अर्थकामौ पुरुषार्थौ

भूतान्येव चेतयन्ते । नास्ति परलोकः । मृत्युरेवापवर्ग इति ।
तदेष्टस्मदभिप्रायानुरोधिना वाचस्पतिना प्रणीय चार्वाकाय
समर्पितमोसीत्* । तेन च शिष्योपशिष्यद्वारेणास्मिन् लोके
वहुलीकृतं तन्त्रं ।

॥ ततः प्रशिष्यति चार्वाकः शिष्यश्च ॥

चार्वाकः ॥. वत्स ज्ञानासि दण्डनीतिरेव विद्या । अत्रैव
वार्तान्तर्भवति । धूर्तप्रलापस्त्रयी । पश्य

स्वर्गः कर्तृक्रियाद्वयविज्ञाने यदि यज्वनां । *

ततो दवाग्निदग्धानां फलं स्याद्वरि भूरुहां ॥ १९ ॥

निरुतस्य पशोर्यज्ञे स्वर्गप्राप्तिर्यदीष्यते ।

स्वपिता यज्ञमानेन किं न तस्मान्निरुन्यते ॥ २० ॥

अपि च* । मृतानामपि जलूनां श्राद्धं चेत् तृप्तिकारणं ।

निर्वाणस्य प्रदीपस्य स्नेहः संवर्धयेच्छिखां ॥ २१ ॥

शिष्यः ॥ आचालिश्च जड एसो जेव्व पल्लमत्थो पुलिसस्स
जं खज्जए पिज्जए ता किं ति एदेहिं नित्थिएहिं संसात्तसो-
कखं पल्लिहत्तिश्च आपा धोलधोल्लेहिं पल्लाअसुत्तअणसठ्ठ-
आत्तपडुदिहिं डुकखेहिं खविज्जदि । *)

*) आचार्य यथेष्ट एव परमार्थः पुरुषस्य यत् खापते पीयते तत् किमित्येतैस्तेऽर्थैः

संसारसौख्यं परिहृत्यात्मा बोधोदयैः पराकसान्तपन्नप्रकालप्रभृतिभिर्दुःखैः खेपते ।

चार्वाकः ॥ वत्स धूर्तप्रणीतागमप्रतारिताभामाशांमोदकैरियं
तृप्तिर्मुख्याणां । पश्य

द्यालिङ्गनं भुजनिपीडितवाङ्मूल-

भग्नोन्नतिस्तनमनोहरमायतद्भ्याः ।

भिन्नोपवासनियमार्कमरीचिदाहैर

देहोपशोषणविधिः कुधियां क्व चैषः ॥ २२ ॥

शिष्यः ॥ आचालिग्र एवञ्च खु तित्थिआ आलवलि जं दुक्ख-
मिस्सिदं संसालमुखं पल्लिदुल्लणिज्जं ति । ?

चार्वाकः ॥ विलोक्य ॥ आः दुर्बुद्धिविलसितं नरपशूनां ।

त्याज्यं सुखं विषयसंगमजन्म पुंसां

दुःखोपसृष्टमिति मूर्खविचारणैषा ।

व्रीहीन् जिह्वासति सितोत्तमतण्डुलाद्यान्

को नाम भोस्तुषकणोपहितान् हितार्थी ॥ २३ ॥

महामोदः ॥ अये चिरेण खलु प्रमाणवलि वचनांनि कर्ण-
मुखमुपजनयन्ति । ॥ जिहोक्ख सानन्दं ॥ हल प्रियमुदन्मे चा-

र्वाकः ।

चार्वाकः ॥ विलोक्य ॥ एष महाराजमहामोदः ॥ उपसृत्य ॥ ज्ञयतुं

ज्ञयतु महाराजः । एष चार्वाकः प्रणमति ।

*) आचार्य एवं खलु तैर्बुद्धिं आलपन्ति यद्दुःखमिच्छितं संसारमुखं परिहरणीयमिति ।

महामोहः ॥ चार्वाक स्वागतं । भोऽहोपविश्वतां ।

चार्वाकः ॥ उपविश्य ॥ एष कलेः साष्टाङ्गः प्रणामः ।

महामोहः ॥ अथ कलेर्भद्रमव्याकृतं ।

चार्वाकः ॥ देवस्य प्रसादात् सर्वत्र भद्रं । निर्वर्तितकर्तव्य-
शेषश्च देवपादमूलं द्रष्टुमिहति । यतः

आज्ञामवाप्य महतीं द्विषतां निपाते

निर्वर्त्य तां सपदि लब्धमुखप्रसादः ।

उच्चैः प्रमोदमनुमोदितदर्शनः सन्

धन्यो नमस्यति पदाम्बुरुहं प्रभूणां ॥ २४ ॥

महामोहः ॥ अथ तस्मिन् कलौ कियत् संपन्नं ।

चार्वाकः ॥ देव

व्यतीतवेदार्थपथः प्रथीयसीं यथेष्टचेष्टां गमितो महाजनः ।

तदत्र क्लृप्तुर्न कलिर्न चाप्यरुं प्रभुप्रसादो हि तनोति पौरुषं ॥

तत्रोत्तरपथिकाः पाश्चात्याश्च त्रयमिव त्याजिताः शमदमादी-

नां केव कथा । अन्यत्रापि प्रायेशो जीविकामात्रफलेव त्रयी ।

यथाहाचार्यः ॥

अग्निहोत्रं त्रयो वेदास्त्रिदण्डं भस्मगुण्डनं ।

प्रज्ञापौरुषहीनानां जीविकेति वृक्षस्पतिः ॥ २६ ॥

तेन कुरुतेत्रादिषु ताम्रदेवेन स्वप्नेऽपि विद्याप्रबोधोद्घो न
शङ्कनीयः ।

महामोहः ॥ साधु संपादितं मरुत् खलु तत्तीर्थं व्यर्थकृतं ।

चार्वाकः ॥ देवान्यच्च विज्ञाप्यमस्ति ।

महामोहः ॥ किं तत् ।

चार्वाकः ॥ अस्ति विष्णुभक्तिर्नाम महाप्रभावा योगिनी ।

सा तु कलिना यद्यपि विरलप्रचारा कृता तथापि तदनुग-
हीतान्वयमालोकयितुमपि न प्रभवामः । तदत्र देवेनावधा-
तव्यमिति ।

महामोहः ॥ सभयमायगतं ॥ आः प्रसिद्धमहाप्रभावा सा योगि-
नी स्वभावाद्धिद्वेषिणी चास्माकं दुरुच्छ्रेया । भवतु ।

॥ प्रकाशं ॥ भद्रं । अलमनया शङ्कया । कामक्रोधादिप्रतिप्रक्षेपु
कुत्रेयमुद्दिश्यति ।

चार्वाकः ॥ तथापि लघीयस्यपि रिपौ नानवर्हितं न तिथी-
पुणा भवितव्यं । यतः..

विषाकदारुणो राज्ञां स्मिरल्योऽप्यरुतुदः ।

उद्वेजयति मूढोऽपि चरणं कण्टकाङ्कुरः ॥ २७ ॥

महामोहः ॥ नेपथ्याभिमुखं विलोक्य ॥ कः कोऽत्र भोः ।

प्रविश्य दौवारिकः ॥ आज्ञापयतु देवः ।

महामोहः ॥ 'भो श्रसत्संग आदिश्यन्तां कामक्रोधलोभमद-
मान्मुत्सर्ग्यादयो यथा योगिनी विष्णुभक्तिर्भवद्भिरेवावर्तते-
र्विदुस्तव्येति ।

दौवारिकः ॥ यदाज्ञपयति देवः । ॥ इति निष्क्रान्तः ॥

॥ ततः प्रविशति पञ्चदशपुरुषः ॥

पुरुषः ॥ रुग्णे उकूलदेशादो आगदो म्हि । अत्थि तत्त्व
साग्रलतीलसणिवेसे पुलिसोत्तमसणिअं देवदाग्रदणं । तस्मिं
मदमाणेहिं भट्टकेहिं मद्दालाजसआसं पेसिदो म्हि ॥

॥ विलोक्य ॥ एसा वाराणसी । एदं लाजउलं । जाव पवि-
सामि ॥ प्रविश्य ॥ एसे भट्टके चावाकेण सद्धं किं वि मत्तअं
चिह्दि । ता उपसप्यामि णं ॥ उपसृत्य ॥ जेडु जेडु भट्टके । एदं
पत्तं णित्पूमाणं पेक्खेडु भट्टकेहिं । ॥

महामोहः ॥ पत्रं गृहीत्वा ॥ कुतो भवान् ।

पुरुषः ॥ रुग्णे पुलिसोत्तमादो आगदो म्हि ॥

*) धर्ममुत्कलदेशादागतो ऽस्मि । अस्ति तत्र सामर्तौरचनिकेण पुरुषोत्तमसंज्ञितं देवता-
यतनं । तस्मिन् महामानाभ्यां भट्टार्कभ्यां महारत्नसंकाशे प्रेषितो ऽस्मि । एषा
वाराणसी । एदं राजकुलं । यावत् प्रविशामि । एष भट्टार्कश्चावाकेण सार्धं
विमिति मन्त्रयन्तिजति । तदुपसर्पाम्येनं । ज्ञयतु ज्ञयतु भट्टार्कः । एतत् पत्रं
निब्रूयमाणां प्रेषयतां भट्टार्कैः ।

**) यदं पुरुषोत्तमादागतो ऽस्मि ।

महामोहः ॥ स्वप्नं ॥ कार्यमत्याकृतं भविष्यति ॥ प्रकाशं ॥
चार्वाक गृह कर्तव्येष्ववहितेन भवता भवितव्यं ।
चार्वाकः ॥ यदज्ञापयति देवः । ॥ इति निष्क्रान्तः ॥

महामोहः ॥ पत्रं वाचयति ॥ स्वस्ति श्रीवाराणस्यां महाराजा-
धिराजपरमेश्वरमहामोहपादान् पुरुषोत्तमार्पयन् नान्मदमानो
साष्टाङ्गपातं प्रणम्य विज्ञापयतः । यथा भद्रमव्याकृतं ।
अन्यच्च । देवी शान्तिर्मात्रा श्रद्धया सह विवेकस्य दौत्यमा-
पन्ना विवेकसंगमाय देवीमुपनिषदमरुर्निशं प्रबोधयति ।
अपि च । कामसहचरोऽपि धर्मो वैराग्यादिभिरुपज्ञप्त इव
लक्ष्यते । यतः । कामाद्विहित्य द्वाचिन्निगूढः प्रचरति । तदे-
तन्न ज्ञात्वा देवः प्रमाणमिति ॥ पत्रं वाचयित्वा सप्तोप ॥ आः कि-
मेवमतिमुग्धाः शस्त्रेऽपि विभ्यति । कुतोऽस्याः संभवः ।
तथा हि

धाता विश्वविसृष्टिमाप्नोति नितो देवोऽपि गौरीभुजा-
क्षेपानन्दविघूर्णमाननयनो दन्ताधरधंसनः ।

दैत्यारिः कमलाकपोलमकरीलेष्टाङ्कितोरःस्थलः

शतेऽव्यावितरेषु ब्रह्मणु पुनः का नाम शान्तेः कथा ॥ २८ ॥

॥ पुरुषं प्रति ॥ ज्ञात्वा महं कामं सचरमुपेत्यादेशमस्माकं प्रति

पादय । यथा दुःशयो धर्म इत्यस्माभिरवगतं । तदस्मिन्
मुहूर्त्तमपि न विश्वसितव्यं दृढं च द्वा धारयितव्य इति ।
पुरुषः ॥ तं देवे आणवेदि । *)

॥ इति निष्क्रान्तः ॥

महामोहः ॥ पद्मांतं विचिन्त्य ॥ शान्तेः कोऽप्युपायः ॥ अथवा-
लमुपायात्तरेण क्रोधलोभावेव तावदत्र पर्याप्तौ ।

॥ प्रकाशं ॥ कः कोऽत्र भोः ।

॥ प्रविश्य दैवारिकः ॥ अज्ञापयतु देवः ।

महामोहः । तावदाहूयतां क्रोधो लोभश्च ।

दैवारिकः ॥ यदादिशति देवः ।

॥ इति निष्क्रान्तः ॥

॥ ततः प्रविशति क्रोधो लोभश्च ॥

क्रोधः ॥ श्रुतं मया यथा शान्तिश्च द्वाविष्णुभक्तयो महारात्रेण
प्रतिपन्नभावमाचरन्तीति । अहो मयि जीवति कथमामा-
त्मनिरपेक्षितं चेष्टितं । तथा हि

अन्धीकरोमि भुवनं बधिरीकरोमि

धीरं सचेतनमचेतनतां नयामि ।

कृत्यं न पश्यति न येन हितं शृणोति

धीमान् अधीतमपि न प्रतिसंदधाति ॥ २१ ॥

*) यदुदेव आतापयति ।

लोभः ॥ अरे मदुपगृहीता मनोरथं सस्ति परंपरामेव तावन्न
तरिष्यन्ति । किं पुनः शास्त्रादीश्चिन्तयिष्यन्ति । पश्य त्वं
सन्त्येते मम दक्षिनो मदज्ञस्तप्रद्यो नगण्डस्थला
वातव्यायतपातिनश्च तुरगां भूयोऽपि लप्स्ये परान् ।
एतल्लब्धमिदं लभे पुनरिदं लब्ध्यादिकं ध्यायतां
चित्ताज्जर्जरचेतसां वत नृणां का नाम शान्तेः कथा ॥ ३० ॥

क्रोधः ॥ सखे विदितस्त्वया मत्प्रभावः ।

त्वाद्गं पुत्रमपातयत् सुरपतिश्चन्द्रार्धचूडोऽहिन्द्र
देवो ब्रह्मशिरो वशिष्ठतनयान् आधातयत् कौशिकः ।
विद्यावत्यपि कीर्तिमत्यपि सदाचारावदान्यपि
प्राञ्चैः पौरुषभूषणान्यपि कुलान्युद्धर्तुमीशः क्षणात् ॥ ३१ ॥

लोभः ॥ तृष्णे इतस्तावत् ।

प्रविश तृष्णा ॥ किं आणवेदि अज्जउत्तो । *)

लोभः ॥ प्रिये श्रूयतां

क्षेत्रग्रामवनाद्रिपत्तनपुरीद्विपक्षमामण्डल-
प्रत्याशाधनसूत्रवद्धमनसां लब्ध्याधिकं ध्यायतां ।
तृष्णे देवि यदि प्रसीदसि तनोष्कङ्गानि तुङ्गानि चेत्
तद्गोः प्राणभृत्तं कुतः शमकथा ब्रह्माण्डलक्ष्मिरपि ॥ ३२ ॥

*) किमासौप्युत्तराण्यपुत्रः ।

तृणा ॥ अज्जउत्तं सअं जेव्व दाव अहं एदस्सिं अन्धे णिच्चं
अदिपुत्ता संपदं अज्जउत्तस्य आणाए वम्हणउकोडिहिं वि ण
मे उअरं पूरस्सदि । *)

क्रोधः ॥ हिंसे इत आगम्यतां ।

पवित्र हिंसा ॥ एसम्हि आणवेडु अज्जउत्तो । **)

क्रोधः ॥ प्रिये त्वया सह धर्मचारिण्या मातृपितृवधो ममेष-
त्कार एव । तथा हि

केयं माता पिशाची कंश्च च जनको आतरः केऽत्र कीटा
वध्योऽयं बन्धुवर्गः कुटिलविट्सुहृच्छेष्टिता ज्ञातयोऽमी ।

॥ ह्यसौ निष्पीड्य ॥

आगर्भं यावदेषां कुलमिदमखिलं नैव निःशेषयामि
स्फूर्जन्तः क्रोधवज्रेण दधति विरतिं तावदङ्गे स्फुलिङ्गाः ॥

॥ विलोक्य ॥ एष स्वामी । तदुपसर्पामः । *

॥ उपसृत्य हर्षं ॥ जयतु जयतु देवः ।

महामोहः ॥ श्रद्धायास्तनया शालिरस्मद्द्वेषिणी सा भव-
द्विग्राह्येति ।

*) धर्मपुत्र स्वयमेव तावदहमेतस्मिन्नेषं नित्यमभियुक्ता साम्प्रतस्मार्थपुत्रस्यात्तया ब्रह्माण्ड-
कोटिभिरपि न मे उदरं पूरयिष्यते ।

**) एषास्मि धातापयत्वर्धपुत्रः ।

सर्वे ॥ यदादिशति देवः ।

॥ इति निष्कान्ताः ॥

महामोहः ॥ श्रद्धायास्तनयेत्युपक्षेपेणोपायान्तरमस्मिन् हृदय-
मावृणोति । तथा हि शान्तेर्माता श्रद्धा सा च परतत्त्वा । तत्
केनायुपायेनोपनिषत्सकाशात् तावच्छ्रद्धापकर्षणं कर्तव्यं ।
ततो मातृवियोगदुःखादतिमृदुलतया शान्तिरुपरता भविष्य-
ति । अवसीदन्ती च विनश्यति । श्रद्धां व्याक्रुद्धं मिथ्यादृष्टिरेव
वित्तासिनी परं प्रगल्भेति । तदस्मिन् विषये सैव नियोज्यतां
॥ पार्श्वतो विलोक्य ॥ विभ्रमवति सत्वरमाहूयतां मिथ्यादृष्टिः ।

विभ्रमवती ॥ तं देवो आणविदि । *)

॥ इति निष्क्रम्य मिथ्यादृष्ट्या सह प्रविशति ॥

मिथ्यादृष्टिः ॥ स हि चिरदिदृष्टस्स महारात्रस्स कुरुं मुहुं
पेक्खिस्सं ण खु मे महारात्रो उवाल्हस्सिदि । **)

विभ्रमवती ॥ स हि तुव मुहुदंसणेण आपाणं जेव्व महा-
रात्रो ण वेदिस्सिदि कुदो उवाल्हस्सिदि । ***)

मिथ्यादृष्टिः ॥ स हि किं मं अलीअं सोदुग्गं संभाविअ वि-
लम्बेसि । †)

*) यद्देव आणपयति ।

**) स हि चिरदिदृष्टस्स महारात्रस्स कुरुं मुहुं पेक्खिस्सं न खलु मां महारात्र उपालपयति ।

***) स हि तव मुहुदर्शनेनात्मानमेव महारात्रो न वेत्त्यते कुत उपालपयति ।

†) स हि किं मामलीकं सोमिअं संभाय विडम्बयसि ।

विभ्रमवती ॥ सद्धि संपदं जेव्व पेक्खिस्सं अलिअतणं सो-
हम्पस्स । अणं च । णिद्धाघूणाउलं पिअसद्धीए लोअणं
पेक्खेमि । ता किं खु पिअसद्धीए लोअणस्स विणिद्धाए
कारणं । *)

मिथ्यादृष्टिः ॥ सद्धि एकवच्चहा वि ज्ञा इत्थिआ भोदि ताए
वि णिद्धा दुच्चहा किं उण अम्हाणं सअललोअवच्चहाणं । **)

विभ्रमवती ॥ के के उण पिअसद्धीए वच्चहा । ***)

मिथ्यादृष्टिः ॥ महाराअने अदो उवरि कामो कोहो लोहो
अहंअरो ति । अह वा अलं विसेसेण । एत्थ कुले जो
आदो ण मए विणा वालो त्वविरो जुवाणो वा ह्मिअअ-
णिद्धिदए रन्दिदिणाइं अहिरमदि । †)

विभ्रमवती ॥ णं एत्थं कामस्स रदी कोहस्स हिंसा लो-

*) सद्धि साम्प्रतमेव प्रेक्षितं । लोकात्वं हीमाश्रय । अन्यत्वं । निद्राघूणाकुलं प्रियस-
त्वा लोचनं प्रेक्षयामि । सत्तु किं फलं प्रियसत्वा लोचनस्य विनिद्रतायाः कारणं ।

**) सद्धि एकवचनभाषि या रूढी भवति । तस्या अपि निद्रा दुर्लभा किं पुनरस्माकं
राजललोकावल्लभानां ।

***) के के पुनः प्रियसत्वा वल्लभाः ।

†) महाराज अत उपरि कामः क्रोधो लोभोऽहंकार इति । अथ अलं विशेषेण ।
अथ कुले यो ज्ञातो न मया विना वालः स्वविरो युवा वा हृदयनिहितया
रात्रिदिनान्यभिरुते ।

रुस्स तिण्हा परमपिया । ति मुशीअन्दि साणी करुं ङं
पिअदमं पिअं रमन्दी इस्सं ण ज्ञणेसि । *) :

मिथ्यादिष्टिः ॥ सद्धि इस्स ति किं भणीअदि ण ती वि मए
विणा मुहुत्तं वि चिरुत्ति । **)

विअमवती ॥ सद्धि अदो जेव्व भणामि तुव सरिसी मुहुगा
इत्थिअ पुरुवोए एत्थि ज्ञाए सोद्धग्गमरुद्धिविद्धरिद्धिअ
सवत्तीअ पसाअं पडीइत्ति । सद्धि अणच्च भणामि । एवं
णिद्धाउल्लिअअ विसेद्धुल्लखल्लत्तचल्लणोउल्लत्तं कालमु-
हुत्ताए गदीए महराअं संभावअन्दी सद्धिद्धिअं करिस्स-
दि पिअसद्धी ति तकेमि । ***)

मिथ्यादिष्टिः ॥ किं एत्थं सद्धिद्वयं । णं अम्हाणं महरा-
अणिउत्ताणं जेव्व एसो अविणायो । अवि अ । सद्धोदसण-
मत्तपसणाणं पुरिसाणं केरिसं भअं । †)

*) नन्विह कामस्य इतिः प्राध्वस्य हिंसा द्योभस्य तृष्णा परमप्रिया । इति ज्ञयन्ते तस्मां
कथं यत् प्रियतमं नित्यं रमयन्तो ईर्ष्या न ज्ञयन्ति ।

**) सद्धि ईर्षेति किं भणयते न ता अपि मया विना मुहुत्तमपि तिष्ठन्ति ।

***) सद्धि धत् एव भणामि तव मद्गुणो सुभगा ह्यो पृथिव्या नास्ति यस्याः सोभाग्य-
महर्किविधुरितद्वयाः सप्तन्यः प्रसादं प्रतीक्षन्ति । सद्धि अन्यच्च भणामि । एवं
निद्राकुलद्वया विसेद्धुल्लखल्लत्तचल्लणानुपुण्यकारमुख्या मया महारात्रं संभावय-
न्तो शङ्कितद्वयं कर्षयन्ति प्रियसखीति तर्कयामि ।

†) किमत्र शङ्कितव्यं । नन्द्यम्माकं महारात्रनियुक्तानामेवैष अविनयः । अपि च । सखी-
दर्शनमात्रपसूनानां शुद्धिणां कीदृशं भयं ।

महामोहः ॥ विज्ञोक्त्य ॥ अग्रे संप्राप्तिव प्रिया मिथ्यादृष्टिः ।

या दृष्ट्या

श्रोणीभिरभरत्तसादरगलन्माल्योपवृत्तिहलाल-
लीलोत्तिष्ठतभुजोपदर्शितकुचीन्मीलनखाङ्कावलिः ।

नीलेन्दीवरद्वामदीर्घतरया दृष्ट्या धयन्ती मनो

दोलान्दोलनलोलकङ्कणरणत्कारोत्तरं सर्पति ॥ ३४ ॥

विधमवती ॥ एसो महाराग्रो उवसप्पडु पिग्रसही । ॥

मिथ्यादृष्टिः ॥ उपसृत्य ॥ जग्रदु जग्रदु महाराग्रो । ॥

महामोहः ॥ प्रिये

●दलितकुचनखाङ्कमङ्कपाली

रचय ममाङ्कमुपेत्य पीवरोरु ।

अनुरुरुरिणान्ति शङ्कराङ्क-

स्थितहिमशीलमुताविलासलक्ष्मी ॥ ३५ ॥

मिथ्यादृष्टिः ॥ सस्मितं तथा करोहि ॥

महामोहः ॥ धालिङ्गनसुखमभिनीय ॥ अहो प्रियायाः परिष्वङ्गात्

परावृत्तं नवयौवनं ।

*) एष महाराज उपसर्पतु प्रियसखी ।

**) जयतु जयतु महाराजः ।

यः प्रागासीदभिनववृषोविभ्रमावाहन्मा . .

चित्तोन्माथी विगतविषयोपप्रवानन्दसान्द्रः ।

वृत्तीरुतस्तिरयति तवाज्ञेपन्नमा स कोऽपि

प्रौढप्रेमा नव इव पुनर्मान्मथो मे विकारः ॥ ३६ ॥

मिथ्यादृष्टिः ॥ महारात्र अहं त्रि संपदं णवृत्तोवणा विभ्र

संवृत्ता ण खु भावाणुवदं प्रेम कालेणावि त्रिलीग्रदि ।

आणवेडु भट्टा किं णिमित्तं भट्टिणा सुमरिदम्हि । *)

महामोहः ॥ प्रिये

स्मर्यते स हि वामोरु यो भवेद्दयादहिः ।

मच्चित्तभित्तौ भवती शालभञ्जीव राजते ॥ ३७ ॥

मिथ्यादृष्टिः ॥ महापसादो तथावि आणवेडु महारात्रो । **)

महामोहः ॥ यथैव प्रकाशितिरङ्गैः सर्वत्र विचरमि तथैव

प्रवर्तितव्यं । अन्मच्च । दास्याः पुत्री श्रद्धा विविकैम सहोप-

निषदं योजयितुं कुट्टिनीभावमापन्ना ।

अतः

प्रतिकूलामकुलजां पापां पापनुवर्तिनीं ।

केशेष्वकृष्य तां रण्डां पाखण्डेयु नियोजय ॥ ३८ ॥

*) महारात्राहमपि साम्प्रतं नवयौवनेन संवृत्ता न खलु भावानुवदं प्रेम कालेनापि वि-
लीयते । आतापयतु भट्टारकः किं निमित्तं भट्टारकेण स्मरितास्मि ।

**) महापसादस्तथाप्याज्ञायतु महारात्रः ।

मिथ्यादृष्टिः ॥ एदाव मत्तके वि विसर अलं भट्टिणो अहि-
णित्तिसेण । वंअणमत्तकेण भट्टिणो दासी सदा आणं करि-
स्सदि । स खु मए मित्था धम्मो मित्था मोक्खो मित्था
वेअमग्गो मित्था सुहविग्घअराइं मित्था सत्यप्पलविदाइं
मित्था सग्गफूलविज्जेत्ति भणिज्जन्दी वेअमग्गं जेव्व पत्ति-
हल्लिस्सदि किं उण उवणिसदं । अवि अ । विसआणन्द-
विमुक्के मोक्खे दोसाणो दंसअन्दीए उवणिसदो वि विरत्ता
करइस्सदि अचिरं मए सदा । ”)

महामोहः ॥ यद्येवं सुष्ठु मे प्रियं संपादितं प्रियया ” पुनरा-
लिङ्ग्य चुम्बति ॥

मिथ्यादृष्टिः ॥ भट्टिणा पद्मासे वि प्रवृत्ते ण लज्जेमि । ”)

महामोहः ॥ तद्वतु । वासागारमेव प्रविशावः ।

॥ इति निष्क्रान्ताः सर्वे ॥

॥ इति ॥

॥ द्वितीयोऽङ्कः ॥

*) एतावन्मात्रके ऽपि विषये ऽलं भर्तुर्भविष्येति । वचनमात्रकेणैव भर्तुर्दासी अस्माकं
करिष्यति । सा खलु मया मिथ्या धर्मो मिथ्या मोक्षो मिथ्या वेदमार्गो मिथ्या
मुखवित्तकराणि मिथ्या शास्त्रप्रलपितानि मिथ्या स्वर्गफलविषेति भणयमाना वेद-
मार्गमेव परिहरिष्यति किं पुनरुपनिषदं । अपि च । विषयानन्दविमुक्ते मोक्षे
होषान् दर्शयन्त्योपनिषदोऽपि विरक्ता करिष्यन्तऽचिरं मया अस्मा ।

**) भर्ता प्रकाशे ऽपि प्रवृत्ते न लज्जामि ।

॥ अथ ॥

॥ तृतीयोऽङ्कः ॥

॥ ततः प्रविशति शान्तिः करुणा च ॥

शान्तिः ॥ साक्षं ॥ मातर्मातः कासि देहि मे प्रियदर्शनं । ततः

मुक्तातङ्ककुरङ्गकाननभुवः शिलाः स्खलद्धारयः

पुण्यान्यायतनानि संतततपोनिष्ठाश्च वैखानसाः ।

यस्याः प्रीतिरमीषु सात्रभवती चाण्डालवेश्मोदरं

प्राप्ता गौः कपिलेव जीवति कथं पाखण्डहस्तं गता ॥ १ ॥

अथवा अलं जीवितसंभावनया । यतः

मामनालोक्य न स्नाति न भुङ्क्ते न पिवत्यपः ।

न मया रक्षिता श्रद्धा मुहूर्तमपि जीवति ॥ २ ॥

तद्विना श्रद्धया मुहूर्तमपि शालेज्जीविनं विडम्बनमेव । तत्

सखि करुणे मर्त्यं चित्ता मा रच्य यावदचिरमेव दुताश-

नप्रवेशने तस्याः सहचरी भवामि ।

करुणा ॥ साक्षं ॥ सहि एव्यं विसमज्जलपान्नालाडलंकणाक-

दुष्टस्सहार् अक्खराइं जण्णन्दी सव्वथा विलुत्तजीविदं मं
कस्सेसि । तां पसीद मुहुत्तं धारेइ जीविदं पिअसही जाव
इदो तदा पुणेषु आसमेसु मुणिअणसमाउलेसु भागीरहीती-
रेसु णिउणं णिव्वम्ह । कअवि महामोहभीदा कहिं वि
प्पहणा णिवसुदि । *)

शान्तिः ॥ सखि किमन्विष्यते ।

नीवाराङ्कितसैकतानि सरितां कूलानि वैखानसैरू
आक्रान्तानि समिच्चपालचमसव्याप्ता गृहा यज्वनां ।

प्रत्येकं च निवृपिताः प्रतिपदं चत्वार एवाश्रमाः

अद्वायाः कचिदप्यहो खलु मया वार्तापि नाकर्णिता ॥३॥

करुणा ॥ सहि एव्व भणामि जइ सा जेव्व सत्ताइ सदा
तदा ताए ण एरसीं दुग्गदिं संभावेमि । ण खु तारसीए
पुणमयीए एतारसीं अणुहवन्ति असंभावणिज्जं विवत्तिं । **)

शान्तिः ॥ सखि किमु प्रतिकूले विधातरि न संभाव्यते ।

*) सखि एवं विषमखलनःखलाकुलकर्षाकुरुदुःसहान्यत्तराणि जलपन्ती सर्वथा विलुप्त-
जीविता मो कस्सेसि । तत् प्रसीद मुहुत्तं धारयतु जीवितं प्रियसखी यावदित-
स्ततः पुण्येष्वश्रमेषु मुनिजनसमाकुलेषु भागीरहीतीरेषु निपुणं निवृपयामः ।
कदाचिन्महामोहभीता कुत्रापि प्राह्णन्ता निवसन्ति ।

**) सखि एवं भणामि यदि सैव साखिकी अद्वा तदा तस्या नेदृशीं दुर्गतिं संभावया-
मि । न खलु तादृशः पुण्यमथ एतादृशीमनुभवन्त्यसंभावनीयां विपत्तिं ।

देवी श्रीर्जनकात्मजा दशमुखस्यासीद्दिक् रत्नसो
नीता चैव रसातलं भगवती वेदत्रयी दानवैः ।
गन्धर्वस्य मदालसां च तनयां पांतालकेतुशृङ्गलाद्
दैत्येन्द्रोऽपजहार कृत विषमा वामा विधेर्वृत्तयः ॥४॥
तद्वतु पाखण्डालयेष्वेव तावदनुसरावः ।
करुणा ॥ एवं भोडु ।^{*)}

॥ इति परिक्रामतः ॥

करुणा ॥ सत्रासं ॥ सहि रक्खसो रक्खसो ।^{**)}
शान्तिः ॥ कोऽसौ रत्नसः ।
करुणा ॥ सहि पेक्खज्जो पेक्खज्जो ज्ञो एसो गलत्तमलप-
ङ्कपिडिलवीरुच्चडुपेक्खदेरुक्खवीउल्लुच्चिअचिउरमुक्खसण्डुदं-
सणो सिहिसिहण्डपिहअरुत्थो इदो जेव्व अरुवददि ।^{***)}
शान्तिः ॥ सखि नायं रत्नसः । निर्वीरिः खल्वयं ।
करुणा ॥ ता को एसो भविस्सदि ।^{†)}
शान्तिः ॥ सखि पिशाध इति शङ्के ।

*) एवं भवतु ।

**) सखि रत्नसो रत्नसः ।

***) सखि प्रेक्षस्व प्रेक्षस्व य एष गलत्तमलपङ्कपिडिलवीरुत्तमुः प्रेक्ष्यदेरुक्खवीउल्लुच्चिअचिउरमुक्खसण्डुदं-
सणो सिहिसिहण्डपिहअरुत्थो इदो जेव्व अरुवददि । एत एवाभिधत्ते ।

†) तत् कं एष भविष्यति ।

करुणा ॥ सहि प्रस्फुरन्तमहामण्डलबालुभासिभुवनान्तरे
 जलंदि प्रचण्डमत्तण्डमण्डले कथं पिसात्राणं अवग्रासो । *)
 शान्तिः ॥ तर्ह्यनन्तरमेव नरकविवरादुत्तीर्णः कोऽपि ना-
 रकी भविष्यति ॥ विलोक्य विचिन्त्य ॥ आ ज्ञातं । महामोहप्र-
 वर्तितोऽयं दिगम्बरसिद्धान्तः । तत् सर्वथा द्वारे परित्यज-
 णीयमस्य दर्शनं ।

॥ इति पराङ्मुखी भवति ॥

करुणा ॥ सहि मुहुत्तकं चिह्नं ज्ञाव इत्थं सद्धं अणेसामि । **)

॥ उभे तथा स्थिते ॥

॥ ततः प्रविशति ययानिर्दिष्टो दिगम्बरसिद्धान्तः ॥

दिगम्बरः ॥ णमो अलिरुत्ताणं णमो अलिरुत्ताणं । णव-
 दुवाल्लसलमज्जे अण्णा दीव इअ मत्तव्वे । एसे जिणवलभा-
 सिंद पल्लमन्थे मोक्खसुक्खदे ॥ परिक्रामति आकाशे ॥ ले ले सावका
 सुणाध सुणाध । मल्लमयपुग्गलपिण्डे सअत्तजल्लेहिं वि केलि-
 सी मुद्धी । अण्णा विमलसंहाए लिसिपल्लिचलणेहिं ज्ञा-
 णव्वे । किं भणाध केलिसं लिसिपल्लिचलणं ति । ता
 सुणाध । ठूले चलणपणामे किरसकालं च भौअणं मिट्ठं ।

*) सहि प्रस्फुरन्तमहामण्डलबालुभासिभुवनान्तरे इत्यन्ति प्रचण्डमत्तण्डमण्डले कथं पि-
 षात्राणामवग्रासः ।

**) सहि मुहुत्तकं चिह्नं ज्ञाव इत्थं सद्धं अणेसामि ।

इस्सामलं ण कल्लं लिखीणं दल्लं णमन्ताणं ॥ नेपय्याभिमुज्ज्वलोक्य ॥
सद्धे इदो दाव इदो दाव । *)

॥ उभे सभायमवलोकयतः ॥

॥ ततः प्रविशति तदनुवपेक्षा श्रद्धा ॥

श्रद्धा ॥ किं आणवेदि लाउले । **)

॥ शान्तिर्निर्दिष्टा पतति ॥

दिगम्बरः ॥ सावकाणं कुलं मुहुत्तं एकं वि मा पल्लिह-
लिस्सदि । ***)

श्रद्धा ॥ जं आणवेदि लाउले । †)

॥ इति निष्क्रान्ता ॥

करुणा ॥ समस्सडु समस्सडु पिअसही । ण खु णाममत्त-
केणावि पिअसहीए भेदव्वं जदो सुदं मए अहिंसासअसादो

*) नमो ऽर्हस्यः नमो ऽर्हस्यः । नखद्वारगृहमध्ये आत्मा दीप इव मन्त्रव्यः । एष त्तिन-
वरभाषितः परमार्यो मोक्षसुखदः । *रे रे आश्रकाः शृणुत शृणुत । मलमयपुद-
लपिण्डे सकलत्रलैरपि क्लेशुशो शुद्धिः । आत्मा विमलस्वभावः ऋषिपरिचर्या-
र्चाव्ययः । किं भणाय कीदृशमृषिपरिचर्यामिति । तच्छृणुत । द्वेरे चर्याप्रणामः
कृत्स्नकारं च भोजनं मृष्टं । इर्ध्यामलं न कार्यमृषीणां दारान् नमयमानानां ।
अडे इतस्तावत् ।

**) किमात्तापयति राजकुलं ।

***) आश्रकाणां कुलं मुहुत्तमेकमपि मा परिलिखति ।

†) यदात्तापयति राजकुलं ।

ज्ञं अत्थि पादुण्डाणं वि तमस्स मुदा सद्धेति । तेण एसा
तामसी सुद्धा भविस्सदि । *)

शान्तिः ॥ समाश्रम्य ॥ सखि एवमेतत् । तथा हि

दुराचारा सदाचारां दुर्दर्शा प्रियदर्शनां ।

अम्बामनुसरत्येषा दुराशा न कथंचन ॥ ५ ॥

तद्वदतु तावत् सौगतिष्वसावन्विष्यतां ।

॥ शान्तिकरूपो परिक्रामतः ॥

॥ ततः प्रविशति भिन्नरूपः पुस्तकरूपो बुद्धागमः ॥

भिनुः ॥ विचिन्त्य ॥ भो भो उपासकाः

सान्नात् नृणान्निष्ठा एव निरात्मकाश्च

यत्रार्पिता वहिरिव प्रतिभान्ति भावाः ।

सैवाधुना विगलिताखिलवासनत्वाद्

धीसंतोति स्फुरति निर्विषयोपरागा ॥ ६ ॥

॥ परिक्रम्य पुनः सप्ताधं ॥ अहो साधुरयं सौगतधर्मः यत्र सौख्यं च

मोक्षश्च । तथा हि

आवासो लयनं मनोहरमभिप्रायानुवृत्ता वणिग्-

भार्या वाञ्छितकालमिष्टमशनं शय्या मृदुप्रस्तराः ।

*) समाश्रम्यत्यतः समाश्रित्यतः प्रियस्तत्त्वो । न खलु मात्रकेणापि प्रियस्तत्त्वा भेतव्यं यतः

श्रुते गथा अहिंसासत्काशात् यदस्मि पादुण्डाणामपि तमसः सुता अद्धेति । तेनैषा

तामसी अद्धा भविष्यति ।

श्रद्धापूर्वमुपासिता युवतिभिः क्लृप्ताङ्गरागोत्सवै-
क्रीडानन्दभरैर्व्रजन्ति विलसज्ज्योत्स्नोज्ज्वलारात्रयः ॥ ७ ॥
करुणा ॥ सखि को एसो तरुणतालतरुपलम्बो लम्बवत्-
कसाग्रपिसङ्गचीवरो मुण्डितसचूडमुण्डपिण्डो इदो जेव्व आ-
ग्रहदि । ^(*)

शान्तिः ॥ सखि बुद्धागम एषः ।

भिनुः ॥ प्रकाशे ॥ भो भो उपासका भिन्नवश्च श्रूयतां भगवतः
सुगतस्य वाक्यामृतं ॥ पुस्तकं वाचयति ॥ पश्याम्यहं भिन्नवो
दिव्येन चक्षुषा लोकानां सुगतिं दुर्गतिं च । संस्क्रियन्ते
क्षणिकाः सर्वसंस्काराः । नास्त्यात्मा स्थायी तस्माद्भिनुषु
दारान् आक्रामत्सु नेर्षितव्यं चित्तमलं हि तद्यदीर्ष्यानाम
॥ नेपथ्याभिमुखमवलोक्य ॥ श्रद्धे इतस्तावत् ।

प्रविश्य श्रद्धा ॥ आणवेडु लाउले । ^(**)

भिनुः ॥ उपासकान् भिन्नंश्च धिरमालिङ्ग्य स्थीयतां ।

श्रद्धा ॥ जं आणवेदि लाउले । ^(***)

॥ इति निष्क्रान्ता ॥

^(*) सखि क एष तरुणतालतरुपलम्बो लम्बवत्कसाग्रपिसङ्गचीवरो मुण्डितसचूडमुण्डपिण्डो
इत एवामहति ।

^(**) आत्तापयतु राजकुलं ।

^(***) यदस्तापयति राजकुलं ।

शक्तिः ॥ सखि इयमपि तामसी श्रद्धा ।

करुणा ॥ एवं णेदं । *)

क्षपणकः ॥ भिक्षुमालोक्य उच्यते ॥ अले अले भिक्षुग्रा इदो
दाव किं वि पुहिस्सं । **)

भिक्षुः ॥ शक्रोधं ॥ आः पापं पिशाचाकृते किमेवं प्रलपसि ।

क्षपणकः ॥ अले मुच्च कोदं सत्थगदं पुहिस्सं । ***)

भिक्षुः ॥ अरे क्षपणक शास्त्रकथामपि वेत्सि । भवतु प्रती-
मस्तावत् ॥ उपसृत्य ॥ किं पृहसि ।

क्षपणकः ॥ भण दाव खणविणासिणा तुए कस्स कए वदं
धलीअदि । †)

भिक्षुः ॥ अरे श्रूयतां । अस्मत्संततिपतितः कश्चिद् विज्ञा-
नक्षणाः स्तुच्छिन्नवासनो मोक्ष्यते ।

क्षपणकः ॥ अले मुक्खा जइ कस्सिं वि मणत्तले कोवि
मुक्के भविस्सदि तदो दे संपदं पणद्धस्स कदे केत्तिंसं उव-

*) एवमेतत् ।

**) अरे अरे भिक्षुक इतस्तावत् किमपि पृष्टामि ।

***) अरे मुच्च क्रोधं शास्त्रगतं पृष्टामि ।

†) भण तावत् क्षणविनाशिना त्वया कस्य कृते व्रतं धार्यते ।

अलं कलिस्सदि । अलं च पुहामि । केण वा ईत्तिसे धम्मे उवदिट्ठे । *)

भिनुः ॥ ननु सर्वज्ञेन भगवता बुद्धेनोक्तः अयमेव धर्मः ।

क्षपणकः ॥ अले सव्वसो बुद्धे अत्थि त्ति कथं तुए णादं । **)

भिनुः ॥ ननु रे तदागमिरेव प्रसिद्धो बुद्धः सर्वज्ञ इति ।

क्षपणकः ॥ अले लिज्जुअबुद्धिआ जइ तस्स भासिदिण सव्व-
णात्तणं पडिवज्जेसि ता अहं वि सव्वं ज्ञाणामि तुमं वि पिद-
पिदामहेहिं सइं सत्तपुत्तिसेहिं दासे त्ति । ***)

भिनुः ॥ सकोथं ॥ आः पाप पिशाचमत्तपङ्कधर तवाहं दासः ।

क्षपणकः ॥ अले विहालदासीभुअङ्गा डुट्ठप्पव्वज्जिआ दिट्ठान्दे
मए एसै दंसिदे । ता पिअं दे विसइं भणामि । बुद्धाणुसा-
सणं पत्तिहत्तिअ अत्तिहत्ताणुसासणं अणुसत्तिअ दिअम्ब-
लव्वदं जेव्व धारेडुं भवं । †)

*) अरे मूर्ख यदि कस्मिन्पि मन्त्रद्वारे कोऽपि मुक्तो भविष्यति तदा ते सांप्रतं प्रागल्भ्य-
कृते कीदृशमुपकारं करिष्यति । अन्यच्च पृष्टवामि । केन वेदश्रो धर्म उपदिष्टः ।

**) अरे सर्वज्ञो बुद्धो ऽस्तीति कथं त्वया ज्ञातं ।

***) अरे अतुबुद्धे यदि तस्य भाषितेन सर्वज्ञत्वं प्रक्षिप्यसे तदाहमपि सर्वं ज्ञानामि त्वमपि
पितृपितामहैः साहं सप्तपुरुषैर्दास इति ।

†) अरे विहारदासीभुअङ्ग दृष्टप्रव्रजित दृष्टान्तो मयैव दर्शितः । तत् प्रियं ते किञ्चिद्व्यं भणा-
मि । बुद्धानुशासनं परिहृत्य अहंरनुशासनमनुसृत्य दिग्भ्रमरत्रतमेव धारयतु भवान् ।

भिन्नुः ॥ आः पाप स्वयं नष्टः परान् अपि नाशयितुमिहसि ।

स्वारानुयं प्राज्यमुत्सृज्य लोके निन्द्यामनिन्दितः ।

अभिवाञ्छति को नामं भवान् इव पिशाचतां ॥ ८ ॥

अपि च । आर्हतमपि धर्मवेदनं कः श्रद्धते ।

क्षपणकः ॥ गृहणकखत्तवालचन्दसूलोपलाग्रसुकुलारुप-
लमत्थणाणं संवाददंसणेण णिलूविदं भगवदो सञ्चणात्तणं
अलिहत्तस्स । *)

भिन्नुः ॥ विहस्य ॥ अरे अनादिप्रवृत्तज्योतिषातीन्द्रियज्ञानप्र-
तारितेन भवतेदमतिकष्टं व्रतमाश्रितं । तथा हि

ज्ञातुं वपुः परिमितः क्षमते त्रिलोकी

जीवः कथं कथय संगतिमन्तरेण ।

शक्नोति कुम्भनिहितः सुशिखोऽपि द्विपो

भावान् प्रकाशयितुमप्युदरे गृहस्य ॥ ९ ॥

तस्माल्लोकद्वयविरुद्धादार्हतमताद्वरं सुगतदर्शनमेव साक्षात्
सुखावरुमतिरमणीयं पश्यामः ।

शान्तिः ॥ सखि अन्यतो गहावः ।

*) गृहणकखत्तवालचन्दसूलोपलाग्रसुकुलारुपलमत्थणाणं संवाददंसणेण निरूपितं भाष्यतः सर्व-
सत्त्वमर्हतः ।

करुणा ॥ एवं भोदु ॥^{*)}

॥ इति परिक्रामतः ॥

शान्तिः ॥ पुरो विलोक्य ॥ एष पुरस्तात् सोमसिद्धान्तः भवत्व-
त्रापि तावदनुसरावः ।

॥ ततः प्रविशति कापालिकरूपधारी सोमसिद्धान्तः ॥

कापालिकः ॥ परिक्रम्य ॥

नरास्थिनालाकृतभूरिभूषणः

श्मशानवासी नृकपालभोजनः ।

पश्यामि योगाञ्जनशुद्धदर्शनो

जगन्मिथो भिन्नमभिन्नमीश्वरात् ॥

क्षपणकः ॥ अले एसे कावालिअव्वदं पुलिसे धालेदि ।

ता णं वि पुहिस्सं ॥ उपसृत्य ॥

अले अले कावालिआ

णलरुडुमुणउधालिआ ।

केलिसे तुम्ह धम्मके

केलिसे तुम्ह मोक्खके ॥ ११. ॥^{**)}

कापालिकः ॥ अरे क्षपणकं धर्मं तावदस्माकमवधारय ।

^{*)} एवं भवतु ।

^{**)} अरे एष कापालिकश्चेति पुरुषो धारयति तदेनमपि पृष्टवामि ।

अरे अरे कापालिक नरास्थिमुण्डधारक ।

कीदृशस्तव धर्मः कीदृशस्तव मोक्षः ॥

मस्तिष्कात्तवसाभिधारितमहामांसाङ्गतीर्नुद्धतां
 वङ्गौ ब्रह्मकपालकल्पितसुरापानिनं नः पारणा ।
 सद्यःकृतकठोरकण्ठविगलत्कीलालधारोऽङ्गवलेरू ।
 अर्च्या नः पुरुषोपहारवस्तिभिर्देवो महामैरवः ॥ १२ ॥
 भिन्नुः ॥ कर्त्तुं विधाय ॥ बुद्धं बुद्धं अहो दारुणार्धमर्चयाः ।
 क्षणिकः ॥ अलिरुत्त अलिरुत्त धोलपावकाल्किणा केणा-
 वि विष्णुलदे वलाह । *)
 कापालिकः ॥ सक्तोऽर्थः ॥ आः पाप पाखण्डापसद मुण्डितमुण्ड
 चूडालवेश केशलुब्धक अरे विप्रलम्बकः किल चतुर्दशभु-
 वनोत्पत्तिस्थितिप्रलयप्रवर्तको वेदान्तसिद्धान्तप्रसिद्धविभवो
 भगवान् भवानीपतिः । दर्शयामस्तर्हि धर्मस्यास्य महिमानं ।
 हरिहरसुरज्येष्ठश्रेष्ठान् सुरान् अहमाहरे
 विपत्तिं वद्धतां नक्षत्राणां रुणाधि गन्तीरपि ।
 सनगनगरामम्भःपूर्णां विधाय महिमामां
 कलशशकलैर्भूयस्तोयं क्षणेन पिबामि तत् ॥ १३ ॥
 क्षणिकः ॥ अले कावालिआ अदो जेव्व भणामि केणावि
 इन्दिआलिणा मायं दंसिअ विष्णुलदे सि त्ति । **)

*) धर्तुं धर्तुं घोरपापकारिणा केनापि विप्रलब्धो वराकः ।

**) अरे कापालिक धत एव भणामि केनापीन्द्रजालिना मायं दर्शयिष्यां विप्रलब्धोऽसौति ।

कापालिकः ॥ आः पश्य पुनरपि परमेश्वरमैन्द्रजालिकमि-
त्यादिपति । तत्र मर्षणीयमस्य दौरात्म्यं ॥ खड्गमाकृत्य ॥ तद-
रुमस्य

एतत्करालकरवालनिकृत्तकण-
नालोच्छलद्वलफिनिलबुद्बुदौघैः ।

सादं उमडुमरुडांकृतिभूतभूत-
वर्गेण भर्गगृहिणीं रुधिरैर्धिनोमि ॥ १४ ॥

॥ इति लङ्गमुपपन्नं गच्छति ॥

क्षपणकः ॥ सम्यं ॥ महाभागा अहिंसा पलमे धम्मे तिथि । *)

॥ इति भिक्षोरङ्कं प्रविशति ॥

भिन्नुः ॥ कापालिकं वारयन् । भो भो महाभाग कौतुकप्रयुक्तो वा-
कूलहे न पुत्रमेतस्मिंस्तपस्विनि प्रवर्तु ।

कापालिकः ॥ खड्गं प्रतिसंहरति ॥

क्षपणकः ॥ सम्यग् ॥ महाभागां जइ संदुल्लिखधोललोसविसे
संवुत्ते तदो रुग्गो किं विं पुहिडुं इहामि । **)

कापालिकः ॥ पृह ।

*) महाभाग अहिंसा परमो धर्मो गति ।

**) महाभाग यदि संदुल्लिखधोललोसविसे संवुत्तलोऽहं किमपि प्रवृत्तिमिहामि ।

क्षीपणकः ॥ सुदे तुम्हांणं पलमे धम्मे । अथ केलिसे मो-
कंखेसोकखे ।^{*)}

कापालिकः ॥ शृणु

दृष्टं क्वापि सुखं विना नःविषयैरानन्दबोधोज्जिता

जीवस्य स्थितिरेव मुक्तिरूपलावस्था कथं प्रार्थ्यते ।

पार्वत्याः प्रतिवृषया दयितया सानन्दमालिङ्गितो

मुक्तः क्रीडति चन्द्रचूडवपुरित्यूचे मृडानीपतिः ॥ १५ ॥

भिन्नुः ॥ मरुभाग अश्रद्धेयमेतद्वीतरागस्य मुक्तिरिति ।

क्षीपणकः ॥ अले कावालिआ जइ ण लूससि तदो भणामि ।

सलीली सलागी मुक्के ति वेअविलुदं^{**)}

कापालिकः ॥ स्वगतं ॥ अये अश्रद्धाक्षितमनयोरन्तःकरणं । भव-

त्वेवं तावत् ॥ प्रकाशं ॥ अद्वे इतस्तावत् ।

॥ ततः प्रविशति कयालिनोऽप्यर्थापी अहं ॥

करुणः ॥ सहि पेक्खस्स पेक्खस्स रजस्स सुदं सदं । ज्ञा

एसा

विणिदणीलुप्यत्तलोअलोअणा

णरत्थिमात्ताकिदचालुभूसणा ।

*) शुभो युष्माकं परमो धर्मः । अथ कीदृशं मोक्षसौख्यं ।

**) अरे कापालिक यदि न हृष्यसि तदा भणामि । शरीरी सरागो मुक्त इति
वेदविरुद्धं ।

णिग्रस्वपोणत्यणभान्नमन्यला

विरुदि पुणेन्दुमुहो विलासिणी ॥ १६ ॥ *)

अद्वा ॥ परिग्रस्य ॥ एसम्हि आणवेडु सामी । **)

कापालिकः ॥ प्रिये एनं डुरभिमानिनं भित्तुं तावद्दृष्टाण ।

अद्वा ॥ भित्तुमालिङ्गति ॥

भित्तुः ॥ तनानिकं सानन्दं परिष्यस्य रोमाक्षमभिनाय ॥ अहो मुखस्पर्शा
कपालिनी । तथा हि

रणडा पीनपयोधराः कति मया चण्डानुरागादुज-

द्वन्द्वापीडितपीवरस्तनभरं नो गाढमालिङ्गिताः ।

बुद्धेभ्यः शतशः शपे यदि पुनः कुत्रापि कापालिकी-

पीनोत्तुङ्गकुचावगूहनभवः प्राप्तः प्रमोदोदयः ॥ १७ ॥

अहो पुण्यं कापालिकं चरितं । अहो ज्ञाथ्यः सोमसिद्धान्तः ।

आश्चर्योऽयं धर्मः । भो महाभाग सर्वथा न्युद्वानुशासनमस्मा-

भिरुत्सृष्टं । प्रविष्टाः स्मः पारमेश्वरं सिद्धान्तं । तदाचार्यस्त्वं

शिष्योऽहं प्रवेशय मां पारमेश्वरीं दीक्षां ।

*) सखि प्रेक्षस्व प्रेक्षस्व रत्नसः सुता अद्वा । येष

विनिद्रनीलोत्पललोललोचना नरास्थिमात्राकृतचरुभूयणा ।

नितम्बपीनस्तनभारमन्यरा विभाति पूर्णोन्दुमुखी विलासिनी ॥

**) एषास्मि आज्ञापयतु स्वामी ।

क्षपणकः ॥ अले भिक्षुग्रा कवालिणीफलसद्रूपे तुमं
तव हूलं अपसल । *)

भिन्नुः ॥ आः पाप वञ्चितो ऽसि रे कपालिन्याः परिरम्भ-
महामहोत्सवेन ।

कापालिकः ॥ प्रिये क्षपणकं गृहाण ।

कपालिनी • ॥ क्षपणकमालिङ्गति ॥

क्षपणकः ॥ सरोमाचं ॥ अहो अलिरुत अलिरुत कवालिणी-
फलसमुहं । सुन्दलि देस्सु दाव पुणो अङ्गवालिं ।

॥ लज्जामं ॥ अले मरुत्ते खु इन्दिअविअले उवत्थिदे ता अत्थि
को वि उवायी किं एत्थ नुत्तं भोडु पिह्मिआए ढङ्किस्सं
॥ तथा कृत्वा ॥

अयि पीणधणत्थणसोरुणा

पलितत्थकुलङ्गविलोअणा ।

जइ लससि कवालिणि भावकी

ता किं कालिस्सदि सावकी ॥ १८ ॥

अहो कावालिआ एकं दंसणं सोक्खमोक्खसारुणं । भो
आवालिआ रुग्गो उज्जु किङ्कले संपदं संवुत्ते । मं वि
मरुभैरवाणुसासणे दिक्खस्सु धाणेण । **)

*) धरे भिक्षुक कपालिनीस्पर्शद्रष्टितत्त्वं तद्वदुत्सवम् ।

**) अहो अहं अहं कपालिनीस्पर्शसुखं । सुन्दरि देहिं तावत् पुनरङ्गपाली । धरे

कापालिकः ॥ उपनिश्यतां ।

॥ उभौ तंवाङ्कुरतः ॥

कापालिकः ॥ भातनं समादाय ध्यानं नाटयति ॥

श्रद्धा ॥ भग्नं पूरितं सुराणाम्भक्षणं ।

कापालिकः ॥ विलोच्य पीत्वा शेषं भिक्षुक्षपायोर्पयति ॥

इदं पवित्रममृतं पीयतां भवभेषजं ।

पशुपाशसमुच्छेदकारणं भैरवोदितं ॥ १२ ॥

॥ उभौ विमृशतः ॥

क्षपाणकः ॥ अम्हाणं अस्तिहृत्ताणुसासणे मुत्तापाणं पाल्ति ॥

भिक्षुः ॥ कथं कापालिकोच्छिष्टां सुरां पास्यामि ।

कापालिकः ॥ किं विमृशसि । श्रद्धे पशुवमनयोर्नाद्याय-
पनीयते । नास्मद्वदनसंसर्गदोषादपवित्रां सुरामेतौ मन्येते ।

तद्ववती स्ववक्त्रासवपूतां कृत्वा अनयोरुपनयतु । यतस्ती-
र्थिका अपि वदन्ति स्त्रीमुखं ते सदा शुचीति ।

महान् खल्विन्द्रियविकार उपस्थितः तदस्ति कोऽप्युपायः किमत्र युक्तं भवतु पि-
डिकया हृदयिष्यामि ।

॥ अयि पीनवनस्तनश्लेभना परिब्रस्तकुरङ्गविलोचना ।

यदि रमसे कपालिनि भावको किं करिष्यति आश्रयो ॥

अहो कापालिकैकं दर्शनं सौख्यमोक्तवाच्यं । भो आचार्याहं तव किंकरः सांप्रतं
संवृत्रः । मामपि महर्भगवानुशासने दीक्षस्व ध्यानेन ।

*) भाग्यन् पूरितं सुराया भातनं ।

**) अस्माकमर्हदनुशासने सुरापाणं नास्ति ।

अद्वा ॥ तं भयं आणवेदि । *)

॥ इति पानपात्रं गृहीत्वा पीतशेषमुपनयति ॥

भिनुः ॥ महाप्रसादः ॥ इति चयकं गृहीत्वा पिबति ॥ अहो सुरायाः
सौन्दर्यं ।

निपीता वेश्याभिः सह न कतिवारान् सुवदना-
मुखोच्छ्रिष्टास्माभिर्विकचवकुलामोदमधुरा ।

कपालिन्या वक्त्रासवसुरभिमेतां तु मदिरां

अलब्धा ज्ञानीमः स्पृहयति सुधायै सुरगणः ॥ २० ॥

क्षपणकः ॥ अले भिक्खुआ मा सव्वं पिव । कवालिणी-
वअणसलसं मदिलं मम वि धालेस्सु । **)

भिनुः ॥ क्षपणकाय चयकमुपनयति ॥

क्षपणकः ॥ पोत्वा ॥ अहो सुलाए मङ्गलत्तणं अहो सादे
अहो गन्धे अहो सुलहत्तणं । चिलं खु अलिरुत्ताणुसा-
सणे पदिदे पडिवच्चिदेन्दि ईत्तिसेण सुलालसेण । अले भि-
क्खुआ धोणत्ति मं अङ्गाइं ता सुविस्सं । ***)

॥ तथा कुरुतः ॥

*) गृह्यान् आस्तापयति ।

**) अरे भिक्कु मा सर्वं पिव । कपालिनीवदनसर्सां मदिरां ममापि धारयस्व ।

***) अहो सुराया मधुरत्वं अहो स्वादः अहो गन्धः अहो सुरभित्त्वं । चिरं खल्वहं-
नुश्रावने पतितः प्रतिवञ्चितोऽस्मीदृशेन सुरारसेन । अरे भिक्कु धृष्यामि मया-
ज्ञानि तत् स्वप्स्यामि ।

भिनुः ॥ एवं कुर्वः ।

कापालिकः ॥ प्रिये अमू अल्पक्रीते दासद्वये लब्धं । तन्न-
त्यावस्तावत् ।

॥ ओ नृत्यतः ॥

क्षपणकः ॥ अले भिक्खुआ एसे कावालिए अरु वा अचा-
लिए कवालिणीए सठं सोरुणं णच्चेदि । तां एदाए सठं
अम्हे वि णच्चामो । *)

भिनुः ॥ एवं कुर्वः ।

॥ मदस्वलितं नृत्यतः ॥

क्षपणकः ॥ अयि पाणाघपोत्यादि नायति ॥

भिनुः ॥ आचार्य महाश्चर्यमेतद्दर्शनं यत्राल्लेशमभिमतार्थसि-
द्ध्यः संपद्यते ।

कापालिकः ॥ कियदेतदाश्चर्यं पश्यसि ।

अत्रानुज्ञातचक्षुरादिविषयासंगेऽपि सिध्यत्यमूरं ।

अत्यासन्नमहोदयप्रणयिनामष्टौ महासिद्ध्यः ।

वश्याकर्षबिमोहनप्रशमनप्रक्षोभणोच्चाटन-

प्रायाः प्राकृतसिद्ध्यस्तु विदुषां योगान्तरायाः परं ॥ २१ ॥

*) अरे भिनुक एष कापालिकोऽयवाचार्यः कपालिन्या सार्द्धं शोभनं नृत्यति । तदेतया
साहसमात्रमपि नृत्याद्यः ।

क्षपणकः ॥ अले कावालिआ ॥ किमृष्ट ॥ अले आचालिआ
अहंवा आचालिआ लाअउला आचालिआ । *

भिनुः ॥ अयमनयातिशयपीतया मदिरया दूरमुन्मनीकृतस्त-
पस्वी । तत् क्रियतामस्य मदपनयनं ।

कापालिकः ॥ एवं भवतु ॥ इति स्वमुखोच्छिद्यताम्रूलं क्षपणाकाय ददाति ॥

क्षपणकः ॥ स्वस्थोभूय ॥ आचालिआ एव्वं पुहामि । ज्ञादिंसी
तुम्हाणं सुलाए आहलणसिद्धी किं तादिशी इत्थिआपुलि-
सेसु वि अत्थि । **

कापालिकः ॥ किं विशेषेण पृहसि । पश्य

विद्याधरीं वाथ सुराङ्गनां वा

नागाङ्गनां वाप्यथ यक्षकन्यां ।

यद्यन्ममेष्टं भुवनत्रयेऽपि

विद्याव्रतात् तत्तदुपाह्वरानि ॥ २२ ॥

क्षपणकः ॥ भो एदं मए गणिदेण णादं जं सज्जे अम्हे
महामोहस्स किंकले ति । ***

*) अले कापालिक । अले आचार्य, अहंवा आचार्य राजकुलाचार्य ।

**) आचार्येव्वं पृहामि । यादृशी युष्माकं सुरायामाह्वरपात्तिभिः किं तादृशी स्त्रीपुरुषेष्व-
प्यस्ति ।

***) भो एतन्मया गणितेन ज्ञातं यत् सर्वे जगं महामोहस्य किंकरा इति ।

उभौ ॥ यथा ज्ञातमायुष्मता एवमेतत् ।

क्षपणकः ॥ ता लाञ्छकञ्जं किं वि मत्तीअन्दुं । *)

कापालिकः ॥ किं तत् ।

क्षपणकः ॥ धम्मस्स सुदा सद्ध महुलाअस्स आणाए आ-
हलीअडु त्ति । **)

कापालिकः ॥ कथय द्वासौ दास्याः पुत्री । एष तामचि-
रमेव विग्नया बलादुपाहरामि ।

क्षपणकः ॥ अटिकामादाय गणायति ॥

शान्तिः ॥ सखि अम्वागतमिह दृताशानामालापं शृणो-
मि । तदवधानेन तावदाकर्णयावः ।

करुणा ॥ सहि एव्वं करेम्ह । ***)

॥ उभे तथा कुरुतः ॥

क्षपणकः ॥

णत्थि जल्ले णत्थि थल्ले णत्थि गिल्लिवल्ले णत्थि पैदल्ले ।

विण्णुभत्तीए सहिदा वसइ हिदए महुअपाणाणं ॥ २३ ॥ †)

*) तद्भातकार्यं किमपि मन्त्रयन्तु ।

**) धर्मस्य सुता अहं महाराजस्यास्ययाहियतामिति ।

***) सखि एवं कुर्वः ॥

†) नास्ति जल्ले नास्ति थल्ले नास्ति गिल्लिवले नास्ति पैदल्ले ।

विष्णुभक्त्या सहिता वसति हृदये महात्मना ॥

करुणा ॥ सानन्दं ॥ सहि दिदृशा वदसि विण्डुभक्तीर् देवीर्
पासपलिवत्तिणी सदेति । *)

शान्तिः ॥ हर्षं नाटयति ॥

भिन्नुः ॥ अथ धर्मस्य कामाद्यक्रान्तस्य कुत्र वृत्तिः ।

क्षपणाक्रः ॥ पुनर्गणयित्वा पालि नीले इति पठति ॥

कापालिकः ॥ सखिपादं ॥ अहो मरुत् कष्टमापतितं महाराज-
स्य । तथा हि

मूलं देवी सिद्धये विष्णुभक्तिम्

तां च श्रद्धानुव्रता सत्त्वकन्या ।

कामान्मुक्तास्तत्र धर्माऽप्यभूच्छेत्

सिद्धं मन्ये तद्विवेकस्य कृत्यं ॥ २४ ॥

तथापि तावदसुव्ययेनापि स्वामिनः प्रयोजनमनुष्ठेयं । तन्म-
हर्षिर्वीं विद्यां धर्मश्रद्धयोदाहरणाय प्रस्थापयामः ।

॥ इति निष्क्रान्ताः ॥

शान्तिः ॥ सखि आवामपि एवं कृताशानां व्यवसायं देव्यै
विष्णुभक्त्यै निवेदयावः ।

॥ इति निष्क्रान्ताः सर्वे ॥

॥ इति ॥

॥ तृतीयोऽङ्कः ॥

*) सखि दिदृशा वदसि विष्णुभक्त्या देव्याः पार्श्वपरिवर्तिनी अदेति ।

॥ अथ ॥

॥ चतुर्थोऽङ्कः ॥

॥ ततः प्रविशति मैत्री ॥

मैत्री ॥ सुदं मए मुदिताए साअसादो जथा मरुभिलवीगंस-
णसंभमादो भअवदीए विण्णुभत्तीए परितादा पिअसही सहे-
त्ति । ता उकुपिठेण हियएण पिअसही कद्धिं पेक्खिस्सं^{*)}

॥ परिक्रामति ॥

॥ ततः प्रविशति अद्वा ॥

अद्वा ॥ सभावोत्कण्ठं पैठति ॥

घोरां नारकपालकुण्डलवतीं, विबुच्छं दृष्टिभिरू,
मुञ्चत्तीं विकरालमूर्तिमनलज्वालापिशङ्गः कचैः ।
दंष्ट्राचन्द्रकलाङ्कुरान्तरालज्जिह्वां मरुभैरवीं
पश्यत्वा इव मे मनः कदलिकेवैष्यायहो वेपते ॥ १ ॥

*) श्रुतं मया मुदितायाः सकाशान् यया मरुभैरवीरेसनसंभवादगम्यया विष्णुनैक्या परि-
जालत प्रियसखी अहति तदुत्कपिठेन हृदयेन प्रियसखी कदा प्रेक्षित्ये ।

मैत्री ॥ अये एसा मे प्रियसखी सदा भयसमुन्मत्तहृद्यया
कदलियाकम्पतरलेहिं अङ्गेहिं किं थि मलयन्दी संमुहागदं
वि मं ण पिकखदि । ता आलविस्सं दाव ॥ प्रकाशं ॥ प्रियसखि
सदे किं ति तुअं उताविदहृद्यया मं वि ण विलोएसि । *)
अदा ॥ विलोक्य सोच्छासं ॥ अये मे प्रियसखी मैत्री ।

कालरात्रिकरालास्यदत्तात्तर्गतया मया ।

दृष्ट्वासि सखि सैव त्वं पुनरत्रैव जन्मनि ॥ २ ॥

तदेहि परिध्वजस्व ।

मैत्री ॥ तथा कृत्वा ॥ सहि तथा विण्णुभक्तिणिअच्छिदप्पहावाए
महभिलवीए कहुं दे अज्ज वि वेवन्ति अङ्गाइं । **)

अदा ॥ घोरामित्यादि पठति ॥

मैत्री ॥ सत्रासं ॥ अहो रुदासा घोल्दंसणा । अथ ताए आअ-
दाए किं किदं । ***)

अदा ॥ श्येनावपातमवपत्त पदद्वये मां

आदाय धर्ममपरेण करेण घोरा ।

*) अये एसा मे प्रियसखी अदा भयसमुन्मत्तहृद्यया कदलोकम्पतरलेहिं अङ्गेहिं किमपि मन्त्र-
यन्तो सैभुजगतामपि मां न प्रच्छति । तदालापिष्यामि तावत् । प्रियसखि अदे
किमिति त्वनुज्ञापितहृद्यया मामपि न विलोकयति ।

**) सहि तथा विण्णुभक्तिनिर्भस्तिक्तभावाया महभिल्व्याः कथं ते अपापि वेपन्ते अङ्गानि ।

***) अहो एताशा घोर्दरुता । अथ तदांमत्तया किं कृतं ।

वेगेन सा गगणमुत्पतिता नकाग्र-
कोटिस्फुरत्पिशितपिण्डयुगेव गृध्री ॥ ३ ॥
मैत्री ॥ रुद्धी रुद्धी । *)

॥ इति मूर्ध्नि ॥

श्रद्धा ॥ सखि समाश्रयसिद्धिं सम्प्राश्रयसिद्धिं ।

मैत्री ॥ समाश्रय ॥ तदो तदो । **)

श्रद्धा ॥ ततः परमस्मदीयार्तनादोपज्ञातदयार्द्रया देव्या

भूभङ्गभीमपरिपाठलदृष्टिपातं

उद्गाढकोपकुटिलं च तया व्यल्लोकि ।

सा वज्रपातकृतशैलशिलेव भूमौ

व्याभग्नर्जरशिरोऽस्थि यथा वपात ॥ ४ ॥

मैत्री ॥ दिदृश्या मर्द् विद्य सद्द्रूलमुद्गादो विब्रटा खेमेणा
संजीविता पित्रसखी । तदो तदो । ***)

श्रद्धा ॥ ततो देव्या समुपज्ञाताभिनिवेशमुक्तमेवं यदस्य दुरा-
त्मनो महामोहकृतकस्य मामप्यवज्ञाय वर्तमानस्य समूलमु-
न्मूलनं करिष्यामीति । आदिष्टा चाहं देव्या यथा गह्व श्रद्धे

*) हाधिक हाधिक ।

**) ततस्ततः ।

***) दिदृश्या मृगोऽथ शार्दूलमुत्पतो विब्रटा खेमेणा संजीविता पित्रसखी । ततस्ततः ।

ब्रूहि विवेकं कामक्रोधादीनां निर्जययोग्योगः क्रियतां ततो
 वैरोग्यं प्रादुर्भविष्यति अहं च यथासमयं प्राणायामाद्यनुप्रा-
 णनेन युष्मत्सैन्यमनुग्रहीष्यामि रित्म्भरादयश्च देव्यः शाह्या-
 दिकौशलेन उपनिषद्देव्या संगतस्य भगवतः प्रबोधोदयमनु-
 विधास्यन्ति । तदहमिदानीं विवेकसंनिधिं प्रस्थिता । त्वं
 पुनः किमाधरती दिवसान् अतिवाह्यसि ।

मैत्री ॥ अम्हे वि विण्णभत्तीए आणाए चतस्सो वहिणि-
 आओ विधेअसिद्धिकालसोण म्हाप्पाणं हिअए वत्ताम । *)

॥ संस्कृतमाश्रित्य ॥ ते हि

ध्यायन्ति मां मुखिनि दुःखिनि चानुकम्पां

पुण्यक्रियेषु मुदितां कुमतावुपज्ञां ।

एवं प्रसादमुपयाति हि रागलोभ-

द्वेषादिदोषकलुषोऽप्ययमन्तरात्मा ॥ ५ ॥

तदेवं चतस्रोऽपि भगिन्यो व्यं तदभ्युदयव्यापारेणैव वास-
 रान् नयामः । कुत्रेदानीं प्रियसाखी महाराजमालोकयति ।

अहं ॥ देव्यैतदेवमुक्तं । अस्ति रागभिधानो जनपदः । तत्र
 भागीरथीपरिसरालंकारभूते चक्रतीर्थे मीमांसानुगतया मृत्या

*) वयमपि विष्णुभक्त्या चतसो भगिन्यो विवेकसिद्धिकारणो म्हात्मनां हृदये
 वर्तमाने ।

कथंचिद्वार्यमाणप्राणो व्याकुलेनान्तरात्मना विवेक उपनि-
पदेव्याः संगमार्थं तपस्तपस्यतीति ।

मैत्री ॥ ता गहडु पिग्रसही अहं वि सकं णिग्रोअं अणु-
चिहमि । *)

अदा ॥ एवं भवतु ।

॥ इति निष्क्रमे ॥

॥ विष्णुभक्तः ॥

॥ ततः प्रविशति राज्ञा प्रतीक्षारो च ॥

राज्ञा ॥ आः पाप महामोहकृतक सर्वथा कृतस्त्वयायं महा-
जनः । तथा हि

शान्तेऽनन्तमहिम्नि निर्मलाधिदानन्दे तरङ्गावली-

निर्मुक्तेऽमृतसागराम्भसि मनाङ् मग्नोऽपि नाचामति ।

निःसारे मृगतृणिकार्णवजले श्रान्तो विमूढः स्मिन्त्य

आचामत्यवगाहतेऽभिरमते मज्जात्यथोन्मज्जाति ॥ ६ ॥

अथ वा संसारचक्रवाहकस्य महामोहस्याबोधो मूलं तस्य
च तत्रावबोधादेव विवृत्तिः । यतः

अमुष्य संसारतरोरबोध-

मूलस्य नोन्मूलविनाशनाय ।

*) तद्वद्वत् प्रियसखी अहमापि स्वकं नियोगमनुतिष्ठामि ।

विश्वेश्वराराधनवीजज्ञातात्

तत्रावबोधादपरोऽभ्युप्रायः ॥ ७ ॥

प्रायश्च मुकृतिनां व्यवसितेऽर्थे देवा यान्ति सहायतां इति तत्रविदो व्याहरन्ति । तथा च देव्या विष्णुभक्त्यां संदिष्टं उद्योगः कामादिविज्ञेयं क्रियतामिति अहमपि भवदर्शे गृहीतपन्नेति । तत्र कामस्तावत् प्रथमो वीरो वस्तुविचारैणैव जीयते । तद्वत्तु तमेव तावन्निर्ज्ञयार्थमादिशामि । वेदवति आरूढयतां वस्तुविचारः ।

प्रतीहारी ॥ जं देवो आणविदि । *)

॥ इति निष्क्रम्य वस्तुविचारैणा सह प्रविशति ॥

वस्तुविचारः ॥ अहो निर्विचारसौन्दर्याभिमानवर्धिषुना कामकृतकेन हि निरुतं जगत् । अथ वा दुरात्मना महामोहैव । तथा हि

काल्तेर्न्युत्पललोचनेति विपुलश्रोणीभरेत्युन्नमत्-

पीनोत्तुङ्गपयोधरेति सुमुखाम्भोजेति सुभूरिति ।

दृष्ट्वा माद्यति मोदतेऽभिरभते प्रस्तौति विद्वान् अपि

प्रत्यक्षाशुचिपुत्रिकां स्त्रियमहो मोहस्य दुश्चेष्टितं ॥ ८ ॥

अपि च यथावस्तु विचारयताममन्दमतीनामपि पिशितपङ्का-

*) यददेव आसापयति ।

वनदास्थिपञ्जरमयी स्वभावदुर्गन्धिर्बभित्सवेशा नारीति न-
स्ति विरतिः । तदत्र विस्पष्ट एवेतरगुणाध्यासः । तथा हि
मुक्ताहारलता रणन्मणिमया हेमास्तुलाकोटयो
रागः कुङ्कुमसंभवः सुरभयः शौण्या विचित्राः स्रजः ।
वासश्चित्रदुकूलमल्पमतिभिर्नार्यामहो कल्पितं
वाक्यान्तः परिपश्यतां तु निरयो नारीति नाम्ना कृतं ॥ १॥

॥ आकाशे ॥ आः पाप काम चाण्डाल किमनात्मन्वनमेवावि-
र्भवता व्याकुलीक्रियते जनः । तथा क्षयमेवाभिमन्यते
बाला मामियमिहतीन्दुवदना सानन्दमुद्विजते
नीलेन्दीवरलोचना पृथुकुचोत्पीडं परीरिप्सते ।

अरे मूढ

का त्वामिहति का च पश्यति पशो मांसास्थिभिर्निर्मिता
नारी वेद न किञ्चिदत्र स पुनः पश्यत्यमूर्लः पुनान् ॥ १० ॥
प्रतीक्षारी ॥ इदो एदु महाभग्नो ।

॥ इत्युभौ परिक्रामतः ॥

प्रतीक्षारी ॥ एसो महाभग्नो उवविद्रो चिदृदि । ता उव-
सप्यदु भवं ।

*) इत एतु महाभाग ।

**) एष महाभाग उपविष्टमिहति । तदुपसर्गन्तु भवान् ।

वस्तुविचारः ॥ उपस्तुत्य ॥ जयतु जयतु देवः । एष वस्तुविचारः
प्रणमति ।

राजा ॥ इक्षीर्षविश्वतां ।

वस्तुविचारः ॥ उपविश्य ॥ देव ईष ते किंकरः संप्राप्त आज्ञया-
नुगृह्यतां ।

राजा ॥ महामोहेन सदास्माकं संप्रवृत्तः संग्रामः । तदत्र
कामस्तस्य प्रथमो वीरः तस्य च प्रतिवीरतयास्माभिर्भवान्
निवृत्तः ।

वस्तुविचारः ॥ धन्योऽस्मि येन स्वामिनाहमेवं संभावितः ।

राजा ॥ अथ कया शस्त्रविद्यया भवान् कामं जेष्यति ।

वस्तुविचारः ॥ आः पञ्चशरः कुसुमधन्वा कामो जेतव्य
इत्यत्रापि शस्त्ररूपापेक्षा । पश्य

दृढतरुमपिधाय द्वारमारात् कथंचित्

स्मरणाविपरिवृत्तौ दर्शने योषितां च ।

परिणतिविरसत्वं देहबीभत्सतां वा

प्रतिमुहुर्नुचिह्नयोन्मूलविष्यामि कामं ॥ ११ ॥

राजा ॥ साधु साधु ।

वस्तुविचारः ॥ अपि च

विपुलपुलिनाः कल्लोलिन्यो नितान्तपतङ्करी-

मसृणितशिलाः शैलीः सान्द्रदुमा वनराज्यः ।

यदि शमगिरो वैयासिक्यो बुधैश्च समागमः

क्व पिशितवसामथो नार्यस्ताप्ता क्व च मन्मथः ॥ १२ ॥

नारीति नाम प्रधानमस्त्रं कामस्य । तेन तस्यां जितायां तत्स-

हायाः सर्व एव विफलारम्भा भङ्गमाप्तादयिष्यन्ति । तथा हि

चन्द्रश्चन्दनमिन्दुधामधवला गुञ्जद्विरेफावली-

तंकारोन्मुखरा विलासविपिनोपाला वसन्तोदयाः ।

मन्द्रधानधनोदयाश्च दिवसा मन्दाः कदम्बानिलाः

शृङ्गारप्रमुखाश्च कामसुकुदो नार्या जितायां जिताः ॥ १३ ॥

तदलमतिविलम्बेन । आदिशतु स्वामी ।

सोऽहं प्रकीर्णैः परितो विचारैः

शरैरिवोन्मथ्य वलं परिषां ।

सैन्यं कुट्टणामिव सिन्धुराजं ।

गाण्डीवधन्वेव निरुन्मि कामं ॥ १४ ॥

राजा ॥ सद्यसाहं ॥ तत् सज्जीभवतु भवान् शत्रुविजयाय ।

वस्तुविचारः ॥ यदादिशति देवः ।

॥ इति प्रणम्य निष्क्रान्तः ॥

राजा ॥ वेदवति श्रोत्रस्य विजयाय क्षमैवाहूयतां ।

प्रतीहारी ॥ जं देवो आणवेदि । १०

॥ इति निष्क्रम्य क्षमाया सद प्रविशति ॥

क्षमा ॥ ११

क्रोधान्धकारविकटश्रुकुटीतरङ्ग-

भीमस्य सान्ध्यकिरणारुणरौद्रदृष्टेः ।

निःकम्पनिर्मलपयोधिगभीरवीरा

धीराः परस्य परिव्रादगिरः सन्नुते ॥ १५ ॥

॥ सप्ताधमात्मनं निर्वर्ष्य ॥

क्षमो न वाचां शिरसो न शूलं

न चित्ततापो न तनोर्विर्मदः ।

न चापि हिंसादिनर्थयोगः

ज्ञाध्या परं क्रोधजयेऽहमेका ॥ १६ ॥

॥ उभे परिक्रामतः ॥

प्रतीहारी ॥ एतो देवो । ता उवसप्पडु पियसही । ११

क्षमा ॥ १२ ॥ जयतु जयतु देवः । एषा देवस्य दासी क्षमा

साष्टाङ्गपातं प्रणमति ।

राजा ॥ क्षमेऽत्रोपविश्यतां ।

क्षमा ॥ उपविश्य ॥ आज्ञापयतु देवः किमर्थमाहृतो दासीजनः ।

*) यद्देहेषां धासापयति ।

**) एष देवः । तदुपसर्पितुं पियसही ।

राजा ॥ अस्मिन् संग्रामे दुरात्मा क्रोधस्त्वया जेतव्यः ।

क्षमा ॥ देवस्यानुग्रहान्महामोहमपि जेतुं प्रयातास्मि किं पुनः क्रोधं तनुचरमात्रं । तद्रुमचिरादेव

तं पापकारिणमकारणवाधितारं

स्वाध्यायदेवपितृयज्ञतपःक्रियाणां ।

क्रोधं स्फुलिङ्गमिव दृष्टिभिरुद्धमलं

कात्यायनीव महिषं विनिपातयामि ॥ १७ ॥

राजा ॥ क्षमे शृणुमस्तावत् क्रोधविजयोपायं ।

क्षमा ॥ देव विज्ञापयामि ।

क्रुद्धे स्मेरमुखावधारणमथाविष्टे प्रसादक्रमो

व्याक्रोशे कुशलोक्तिरात्मन्दुरितहिदोत्सवस्ताडने ।

धिग् जलोरजितात्मनोऽस्य मरुती दैवाडुपेता विपद्

दुर्वारेति द्यारसार्द्रमनसां क्रोधस्य कुत्रेदम् ॥ १८ ॥

राजा ॥ साधु साधु ।

क्षमा ॥ देव क्रोधस्य विजयादेव हिंसापारुष्यमानमात्सर्या-
दयोऽपि विजिता एव भविष्यन्ति ।

राजा ॥ तत् प्रतिष्ठतां भवती विजयाय ।

क्षमा ॥ यदाज्ञापयति देवः ।

रक्षा ॥ प्रतीहारी प्रति ॥ वेदवति आद्रूपतां लोभस्य जेता संतोषः ।
प्रतीहारी ॥ ॐ देवो आणवेदि । १०

॥ इति निष्क्रम्य संतोषेण सह प्रविशति ॥

संतोषः ॥ विचिन्त्य सामुद्रोशं ॥

फलं स्विहालभ्यं प्रतिवनमखेदं क्षितिरुद्धं
पयः स्थाने स्थाने शिशिरमधुरं पुण्यसरितां ।
मृदुस्पर्शा शय्या सुललितलतापल्लवमयी
सहृते संतापं तदपि धनिनां द्वारि कृपणाः ॥ ११ ॥

॥ आकाशे ॥ अरे मूर्खलुब्ध दुरुच्छेदः खल्वयं भवतो व्यामोहः ।

तथा हि

समारम्भा भग्नाः कति कति न वारांस्तव पशो
पिपासोस्तुहे ऽस्मिन् द्रविणमृगतृणार्णवजले ।
तथापि प्रत्याशा विरमति न ते मूढ शतधा
विदीर्णा यच्चैतां नियतमशनीयावधटितं ॥ २० ॥

इदं ते लोभान्धस्य चेष्टितं चेतसि चमत्कारमातनोति । यतः

लभ्यं लब्धमिदं च लभ्यमधिकं तन्मूललभ्यं ततो
लब्धं चापरमित्यनारतमहो मुग्धो धनं ध्यायसि ।
नैतद्वेत्सि पुनर्भवन्तमचिरादाशापिशाची बलात्
सर्वग्रासमियं ग्रसिष्यति महालोभान्धकारावृतं ॥ २१ ॥

१) यदुदेव आकाशायति ।

अपि च ।

धनं तावद्व्यथं कथमपि तथाप्यस्य नियतं
विनाशे नाशे वा तव सति वियोगोऽस्तुभयथा ।
अनुत्पादः श्रेयान् किमु कथय पथ्योऽथ विलयो
विनाशो लब्धस्य व्यथयतितरां न वनुदयः ॥ २२ ॥

किं च ।

मृत्युर्माद्यति मूर्ध्नि शश्वदुदरगी घोरा जरावृषिणी
त्वामेषा ग्रसते परित्यक्तमयिर्गृध्रिर्जगद्वस्यते ।
धूवा बोधजलैर्वबोधवहुलं तल्लोभजन्यं रजः
संतोषामृतसागराम्भसि मनाङ्ग मग्नः सुखं जीवति ॥ २३ ॥
प्रतीक्षारी ॥ एसो सामी । ता उवसप्यडु महाभाग्यो । *)
संतोषः ॥ तथा कृत्वा ॥ जयतु जयतु स्वामी । एष संतोषः
प्रणमति ।

राजा ॥ इहोपविश्यतां ।

॥ इति स्वसंनिधावुपवेशयति ॥

संतोषः ॥ पवित्रयमुपविश्य ॥ एष प्रेथ्यजन आज्ञाप्यतां देवेन ।
राजा ॥ विदितप्रभाव एव भवान् तदलमत्र विस्तम्बेन लोभं
जेतुं वाराणसीं प्रति प्रतिष्ठतां ।

*) एष स्वामी । तदुपलक्षितं महाभागः ।

संज्ञोपः ॥ यदाज्ञापयति देवः । सोऽहं ।
 नानामुखं विजयिनं जगतां त्रयाणां
 देवद्विजातिबन्धनलब्धवृद्धिं ।
 रक्तोऽधिनाथमिव दशरथिः प्रसह्य
 निर्जित्य लोभमवशं तरसा पिनाम्नि ॥ २४ ॥

॥ इति निष्क्रान्तः ॥

प्रविश्य विनीतवेशः पुरुषः ॥ देव संभृतानि विजयप्रयाणमङ्गलानि
 प्रत्यासन्नश्च मौहूर्तिकावेदितः प्रस्थानसमयः ।
 राजा ॥ यद्येवं सेनाप्रस्थानायादिश्यतां सेनापतयः ।
 पुरुषः ॥ यदाज्ञापयति देवः ।

॥ इति निष्क्रान्तः ॥

॥ नेपथ्ये ॥

सज्यन्तां कुम्भभित्तिच्युतमदमदिरामत्तभृङ्गाः करीन्द्रा
 युज्यन्तां स्यन्दनेषु प्रसभजितमरुच्चण्डवेगास्तुरङ्गाः ।
 कुत्तैर्नीलोत्पलानां वनमिव-ककुभामत्तराले सृजन्तः
 पादाताः संचरन्तु प्रसभमसिलसत्पाणयोऽथाश्चवाराः ॥ २५ ॥
 राजा ॥ भवतु कृतमङ्गलाः प्रतिष्ठामर्हे ॥ पारिपार्श्विकं प्रति ॥ सा-
 रथिरादिश्यतां संग्रामिकं इत्थं सज्जीकृत्योपनयतु ।
 पारिपार्श्विकः ॥ यदाज्ञापयति देवः ।

॥ इति निष्क्रान्तः ॥

॥ ततः प्रविशति यमोक्तं रथमादाय सारथिः ॥

सारथिः ॥ देव एष संज्जीकृतो रथः । तदारुणं रुत्वायुष्मान् ।

राजा ॥ कृतमङ्गलविधौ रथारोहणं नाटयति ॥

सारथिः ॥ रथवेगं मित्रपयित्वा ॥ आयुष्मन् पश्य पश्य

उद्धूतपांशुपटलानुमितप्रबन्ध-

धावत्खुरायचयचुम्बितभूमिभागाः ।

निर्मथ्यमानजलधिधनिघोरघोषं

एते रथं गगणसीमि वरुन्ति वारुहाः ॥ २६ ॥

इयं च नातिद्वारे दर्शनपथमवतीर्णा त्रिभुवनपावना वारा-
णसी नाम नगरी ।

अमो धारायन्त्रस्खलितजलकंकारमुखरा

विभाव्यन्ते भूयः शशिकरमुषः सौधशिखराः ।

विचित्रा यत्रोच्चैः शरदमलमेघान्तविलसत्-

तडिल्लेखालक्ष्मीं वितरति पताकावलिरियं ॥ २७ ॥

एताश्च प्रतिमुकुललग्नमधुपावलीरणितमुखरा नृम्भारुम्भभर-
विगलन्मकरन्दडुर्दिनाः कुसुमसुरभ्यो नातिद्वारे श्यामायमा-
नघनरुद्धावातरवो नगरपर्यन्तोद्यानभूमयः । यत्रैते मरुतोऽ-
पि गृहीतपाशुपतव्रतास्तापसा इव लक्ष्यन्ते । तथा हि

लोयाद्राः सुरसरितः सिताः परगिरः ।
 अर्चन्त्यश्च्युतकुंसुमैरिवेन्दुमौलिं ।
 प्रोद्वीता मधुपर्कतैः स्तुतिं पठन्तो
 नृत्यन्ति प्रचलतताभुजैः समीराः ॥ २८ ॥

राजा ॥ सानन्दं विलोक्य ॥

सैषालर्द्धती तमोविघटनादानन्दमात्मप्रभं
 चेतः कर्षति चन्द्रचूडवसतिर्विद्येव मुक्तैः पदं ।
 भूमेः कण्ठविलम्बिनीव कुटिला मुक्तावली जाल्पवी
 पत्रेयं हसतीव फेनपटलैर्वक्रां कलामिन्दवीं ॥ २९ ॥

सारथिः ॥ परिक्रम्य ॥ आयुष्मन् पश्य पश्य इदं तत् सुरसरि-
 त्परिसरालंकारभूतं भगवतः पावनमनदिरादिकेशवस्य वि-
 लोरायतनं ।

राजा ॥ सैर्ह्य ॥ अथे

एष देवः पुराविद्धिः क्षेत्रस्यात्मेति गीयते ।
 अत्र देहं समुत्सृज्य पुण्यभाजो विशन्ति यं ॥ ३० ॥

सारथिः ॥ आयुष्मन् पश्य पश्य एते तावत् कौमक्रोधलो-
 भादयोऽस्मद्दर्शनमात्रादितो देशादूरमतिक्रमन्ति ।

राजा ॥ एवमेतत् । तद्वदतु ॥ प्रविश्य ॥ जयतु जयतु भगवान् ।
 स्वाभीष्टसिद्धये भगवन्तं नमस्यामः ॥ रघादक्षतीर्ष प्रविश्यालोक्य ॥ च ॥
 जयतु जयतु भगवान् । अमरचयचमूचक्रचूडमणिभेणिनीरा-
 जितोपात्तपाददयाम्भोजराजन्नख्योतख्योतकिर्मीरितस्वर्ण-
 पीठस्फुरद्वैतविभ्रान्तिसंतानसंतप्तवन्दारुसंसारनिद्रापहारिक-
 दत्तक्षमामण्डलोद्धारसंभारसंघट्टदंष्ट्राग्रकोटिस्फुरच्छैलचक्र-
 क्रमाक्रांतलोकत्रयप्रवल्तभुजवलोदूतगोवर्धनहृत्रनिर्वारिता-
 खण्डलोग्योजिताकाण्डचण्डाम्बुवाहातिवर्षत्रसद्भोक्तुलत्राण-
 विस्मापिताशेषविश्वप्रभो विबुधरिपुबधूवर्गसीमन्तसिन्दूर-
 सन्ध्यामयूखहृदोन्मार्जनोद्दामधामाधिप त्रस्तदित्येन्द्रवज्रस्तटी-
 पाठनाकुण्ठभास्वन्नखश्रेणिपाणिद्वयस्तविस्तारिरक्तार्णवा-
 मग्नलोकत्रयत्रिभुवनभयकृत्कैटभोदण्डकण्ठास्थिकूटस्फुतोन्मा-
 र्जितोद्दामचक्रस्फुरज्ज्योतिरुल्लासितोद्दामरोदण्डदोर्दण्डखण्डे-
 न्दुचूडप्रियप्रौढोर्दण्डविभ्रान्तमन्याचलनुव्योद्गुग्धाम्बुधिप्रो-
 त्थितश्रीभुजावल्लिसंश्लेषसंक्रान्तपीनस्तनाभोगपत्रावलीलाजि-
 ह्वोरिस्थलस्थूलमुक्ताफलोदारहारप्रभामण्डलप्रस्फुरत्कण्ठ-
 वैकुण्ठभक्तस्यलोकस्यसंसारम्भोद्भिदं देहि वोधोदयं देव-
 तुभ्यं नमः ॥

॥ निर्ममं नाटयित्वा विलोक्य च ॥ साधुरयमेवास्मत्कं निवासोचितो
देष्टः । तदत्रैव स्कन्धावारं निवेशयामः ।

॥ इति निष्क्रान्तौ ॥

॥ इति ॥

॥ चतुर्थोऽङ्कः ॥

॥ अथ ॥

॥ पञ्चमोऽङ्कः ॥

॥ ततः प्रविशति श्रद्धा ॥

श्रद्धा ॥ विचिन्त्य ॥ खल्वयं सिद्धः पन्थाः । यतः

निर्दहति कुलमशेषं ज्ञातानां वीरसंभवः क्रोधः ।

वनमिव धन्यवनादृततरुवरसंघट्टसंभवो दहनः ॥ १ ॥

॥ पाञ्च ॥ अहो दुर्वारो दारुणः सोदरव्यसनजन्मा शोकानलो

यो विवेकजलधरश्चैरपि न मन्दीक्रियते । तथा हि

ध्रुवं ध्वंसो भावी जलनिधिमर्दुशैलसरितां ।

अतो मृत्योः शीघ्रतृणालूक्षुषु का जलुषु कथा ।

तथाप्युच्चैर्वन्धुव्यसनजनितः कोऽपि विषमो

विवेकप्रोन्माथी दहति रुदयं शोकदहनः ॥ २ ॥

येन तथा क्रूरप्रकृतिकेष्वपि भ्रातृषु कामक्रोधादिषु कथा-
शेषतां गतेषु ।

निकृत्ततीव मर्माणि देहं शोषयतीव मे ।

दहतीवात्तरात्मानं क्रूरः शोकाग्निरुच्छिखः ॥ ३ ॥

॥ विचिन्त्य ॥ आदिष्टास्मि देव्या विष्णुभक्त्या । वत्से श्रद्धे श्रद्धमत्र
ह्रिंसाप्रायसमरदर्शनपराङ्मुखी तेन वाराणसीमुत्सृज्य शाल-
ग्रामाभिधाने भगवतः लेत्रे कंचित् कालमतिपालयामि एवं
तु यथावृत्तमागत्य मे निवेदयिष्यसीति । तदहं देव्याः
सकाशं गत्वा सर्वमेतत्समरवृत्तात्तमावेदयामि ॥ परिक्रम्यावलोक्य च ॥
एतच्चक्रतीर्थं यत्रायं संसारसागरोत्तारतरणिकर्णधारो भग-
वान् हरिः स्वयं प्रतिवसति ॥ प्रणम्य ॥ इयं च महामुनिभि-
रुपास्यमाना भगवती विष्णुभक्तिः शाक्त्या सह किमपि मल्ल-
यते । यावदुपसर्पामि ।

॥ इति परिक्रामति ॥

॥ ततः अविशति विष्णुभक्तिः शान्तिं च ॥

शान्तिः ॥ देवि प्रबलचित्ताकुलहृदयामिव भगवतीमवलोक-
यामि ।

विष्णुभक्तिः ॥ वत्से एतस्मिन्नतिमहति सांपराये न ज्ञाने

वत्सवता मोहेनाभियुक्तस्य वत्सविवेकस्य कीदृशो वृत्तान्त इति दुःस्थितमिव मे हृदयं ।

शान्तिः ॥ किमत्र विचिन्त्यं । ननु भगवती चेत् कृतानुग्रहा तन्नियतमेव राक्षो विवेकस्य विज्ञाय इति ज्ञानामि ।

विजुभक्तिः ॥ वत्से

यद्यप्यभ्युदयः प्रायः प्रमाणादवधार्यते ।

कामं तथापि मुहुदामनिष्ठाशङ्कि मानसं ॥ ४ ॥

विशेषतश्च श्रद्धायाश्चिरमनागमनं मनसि संदेहमारोपयति ।

श्रद्धा ॥ उपमृत्यु ॥ भगवति प्रणमामि ।

विजुभक्तिः ॥ श्रद्धे स्वागतं ।

श्रद्धा ॥ देव्याः प्रसादेन ।

शान्तिः ॥ अस्व प्रणमामि ।

श्रद्धा ॥ पुत्रि-भक्तं परिष्वजस्व ।

शान्तिः ॥ तथा करोति ॥

श्रद्धा ॥ वत्से देव्या विजुभक्तैः प्रसादान्मुनिजनचेतःपदं प्राप्नुहि ।

विजुभक्तिः ॥ अथ तत्र किं वृत्तं ।

श्रद्धा ॥ यदेव्याः प्रतिकूलमाचरतामुचितं ।

विजुभक्तिः ॥ तद् विस्तरेणावेदय ।

श्रद्धा ॥ आकर्ण्य भगवती । देव्यामादिकेशं वायतनादय-
 क्रान्तायामिव किञ्चिदुत्सृष्टपाटलिमि भगवति भास्वति वि-
 जयधोषेणाहूयमानानेकवरवीरवकुलसिंहनादैर्बधिरितदिगले
 सततरथतुरगखुरखण्डितभूमपङ्क्तोच्छलद्विपुलरजःपटलान्त-
 रितकिरणमालिनि प्रवलतरर्कर्णितालास्फालनोच्छलत्सम-
 रकरिकुम्भसिन्दूरसन्ध्यायमानदशदिशि प्रलयजलधरध्वानभी-
 पणे तेषामस्माकं च संनद्धे सैन्यसागरे महाराजमहामोहस्य
 महाराजेन नैयायिकदर्शनं दौत्येन प्रकृतं गत्वा च तेनोक्तो
 महामोहः

विजोरायतनान्यपास्य सरितां कूलान्यरण्यस्थलीः

पुण्याः पुण्यकृतां मनांसि च भवान् स्नेहान् व्रजेत् सानुगः ।

नो चेत् सलु कृपाणादारितभवत्प्रत्यङ्गधारानरद्-

रक्तस्फीतविदीर्णवक्त्रविवराः फल्कारिणः कैरवाः ॥ ५ ॥

विजुभक्तिः ॥ ततस्ततः ।

श्रद्धा ॥ ततो देवि विकटललाटतटताण्डवितध्रुकुटिना
 क्रुद्धेन महामोहेनाभिहितं । अनुभवस्य दुर्नयपरिप्राकस्य
 विवेकहृतकः फलमित्यभिधाय स्वयं पाण्डुपङ्क्तमाः पाण्डु-
 ण्डतर्कशास्त्रैः सयं समराय प्रथमं समुद्योजिताः । श्रुत्वात्तरे
 चास्माकमपि सैन्यशिरसि

वेदोपवेदाङ्गपुराणधर्म-

शास्त्रेतिहासादिभिरुच्छ्रितश्रीः ।

सरस्वती पद्मकिरा शशाङ्क-

संकाशकान्तिः सहस्राविरासीत् ॥ ६ ॥

विष्णुभक्तिः ॥ ततस्ततः ।

श्रद्धा ॥ ततो देवि वैष्णवशैवसौरादयो देव्याः सकाशमा-
गताः ।

विष्णुभक्तिः ॥ ततस्ततः ।

श्रद्धा ॥ तदनन्तरं च

सांख्यन्यायकणादभाषितमहाभाष्यादिशास्त्रैर्वृता

स्फूर्जन्यायसहस्रवाङ्मनिकरैरुद्बोध्यतीति दिशः ।

मीमांसा समरोत्सुकाविरभवद्धर्मेन्दुकान्तानना

वाग्देव्याः पुरतस्त्रयीत्रिनयना कात्यायनीवापरा ॥ ७ ॥

शान्तिः ॥ अग्रे कथं पुनः स्वभावद्वन्द्विनामागमानां च तर्का-
णां च समवायः संपन्नः ।

श्रद्धा ॥ पुत्रि

समानान्वयज्ञातानां परस्परविरोधिनां ।

परैः प्रत्यक्षिभूतानां प्रसूते संगतिः श्रियं वा ८ ॥

येन वेदप्रसूतानां तेषामन्तरविरोधेऽपि वेदसंरक्षणाय ना-

स्तिकपन्नप्रतिज्ञेयस्य शास्त्राणां साहित्यमेव । आगमानां
च तत्र विचार्यतामविरोध एव । तथा हि.

ज्योतिः शान्तमनस्तमव्ययमज्ञं तत्तद्गुणोन्मीलनाद्
ब्रह्मेत्यच्युत इत्युमापतिरिति श्रुत्युतेऽनेकधा ।

तैस्तैरेव सदागमैः श्रुतिमुखिनीनापथप्रस्थितैः

गम्योऽसौ जगदीश्वरो जलनिधिर्वारां प्रवाहैरिव ॥ ९ ॥

विष्णुभक्तिः ॥ ततस्ततः ।

अद्वा ॥ ततो देवि परस्परं करितुरगस्थपदातीनां निरन्तर-
शरनिकरधारासंपातोपदर्शितदुर्दिनानां तेषामस्माकं च पो-
धानां तुमुलः संप्रहारः प्रावर्तत । तथा हि

वह्नुलहधिरतोयास्तत्र सस्रुः स्रवण्यो

निविडपिशितपङ्काः कङ्करङ्कावकीर्णाः ।

शरदलितविदीर्णान्तुङ्गमातङ्गशैल-

स्खलितरयविकीर्णह्रस्वसावतंसाः ॥ १० ॥

तस्मिंश्चातिमहति दारुणे संग्रामे परापरपन्नविरोधितया पा-
खण्डागमैरेव सरीकृतं लीकायतं तत्त्वमन्योन्यसैन्यविमर्दने-
र्नष्टं । अन्यत् पाखण्डागमा निमूलतया सदागमार्णवप्रवा-
हेण पर्यस्ताः । सौगतास्तावत् सिन्धुगान्धारमगधान्ध्रुणा-
वङ्गकलिङ्गादीन् स्नेहप्रायान् जयपदान् प्रविष्टाः । पाखण्ड-

दिगम्बरकापालिकादयस्तु पामरवहुलेषु दाञ्चालमालवाभी-
रावर्तसागरानुकूलेषु निगूढं संचरन्ति । न्यायाद्यनुगतया मी-
मांसयावगीढप्रहाराज्जरीकृता नास्तिकतर्कास्तेषामेवागमा-
नामनुपदं प्रयाताः ।

विष्णुभक्तिः ॥ ततस्ततः ।

श्रद्धा ॥ ततो वस्तुविचारेण कामो हृतः । क्षमया क्रोध-
पारुष्यद्विंसादयो निपातिताः । संतोषेण लोभतृष्णाद्विन्या-
नृतवादपैशुन्यस्तेयपरिग्रहा निगृहीताः । अनसूयया मात्सर्यं
त्रितं । परोत्कर्षसंभावनया मदो निवृद्धितः । परगुणाधि-
क्येन मानः खण्डितः ।

विष्णुभक्तिः ॥ सत्सर्गः ॥ साधु साधु संपन्नः । अथ महामोहस्य
को वृत्तान्तः ।

श्रद्धा ॥ देवि महामोहोऽपि योगोपसर्गैः सह न ज्ञायते
द्यापि मिलीनस्तिष्ठतीति ।

विष्णुभक्तिः ॥ अस्ति तर्हि महान् अनर्थशेषः प्रदुर्णीय-
श्चासौ । यतः

अत्यादरपरो विद्वान् ईर्दमानः स्थिरां श्रियं ।

अग्नेः शेषमृणाच्छेषं शत्रोः शेषं न शेषयेत् ॥ ११ ॥

अथ मनसः को वृत्तान्तः ।

श्रद्धा ॥ देवि केनापि पुत्रपौत्रादिव्यसनजनितशोकावेशेन
जीवोत्सर्गाय व्यवसितं ।

विष्णुभक्तिः ॥ स्मितं कृत्वा ॥ यद्येवं स्यात् सर्व एव वयं कृतकृत्या
भवामः पुरुषश्च परां निवृत्तिमापद्यते । किंतु कुतस्तस्य
दुरात्मनो जीवत्यागः ।

श्रद्धा ॥ एवं देव्यां प्रबोधोदयाय गृहीतसंकल्पायामचिरं
शरीरेण सह नैव भविष्यति ।

विष्णुभक्तिः ॥ तद्वदतु । अस्य वैराग्योत्पत्तये वैयासिकीं
सरस्वतीं प्रेषयामः ।

॥ इति निष्क्रान्ताः ॥

॥ प्रवेशकः ॥

॥ ततः प्रविशति मनः संकल्पश्च ॥

मनः ॥ साध्वं ॥ हा पुत्रकाः द्वा गताः स्थ । दत्त मे प्रियदर्शनं ।
भो भोः कुमारं रागद्वेषमदमानमात्सर्यादयः परिष्वज्ज्वं मां ।
सीदन्ति मेवाङ्गानि हा न कश्चिन्मां वृद्धमनायं संभावयति ।
द्वा गता असूयादयः कन्यकाः आशाहिंसातृष्णादयो वा मुपाः ।
कथं ता अपि मन्दभाग्यस्य मे समकालमेव देवदूतकेनाप-
हृताः ।

॥ सर्वकृत्यं ॥

विसर्पति विषाग्निवद् दहति शर्ममर्ममणि मे
तनोति भृशवेदनाः कषति सर्वकायं वपुः ।
विलुम्पति विवेकितां हृदि च मोहमुन्मीलयत्य
अहो ग्रसति जीवितं प्रसभमेव शोकद्वरः ॥ १२ ॥

॥ इति मूर्च्छितः पतति ॥

संकल्पः ॥ राजन् समाश्वसिहि समाश्वसिहि ।

मनः ॥ समाश्वस्य ॥ कथं देवी प्रवृत्तिरपि न मामेवमवस्थं समा-
श्वासयति ।

संकल्पः ॥ साध्वं ॥ देव कुतोऽद्यापि प्रवृत्तिः । घतः श्रुतकु-
टुम्बकव्यसनसंज्ञातशोकानलदग्धहृदया हृदयस्फोटं विनष्टा ।

मनः ॥ ह्रा प्रिय व्वासि देहि मे प्रियं प्रतिवचनं । ननु देवि
स्वप्नेऽपि देवि रमसे न मया विना त्वं
सुपि त्वया विरहितो मृतवद्भवामि ।

दूरीकृतांसि विधिदुर्ललितैस्तथापि

जीवत्यवेहि मन इत्यसवो दुरताः ॥ १३ ॥

॥ इति पुनर्मूर्च्छति ॥

संकल्पः ॥ राजन् समाश्वसिहि समाश्वसिहि ।

मनः ॥ समाश्वस्य ॥ अलमस्माकमतः परं जीवितेन । संकल्प
चित्तां मा रचय यावदनलप्रवेशेन शोकानलं निर्वापयामि

॥ ततः प्रविशति सरस्वती धैर्यात्मिका ॥

सरस्वती ॥ प्रेषितास्मि भगवत्या विष्णुभक्त्या यथा । सुखं
सरस्वति गहापत्यव्यसनखिन्नस्य मनसः प्रबोधनस्य यथा च
तस्य वैराग्योत्पत्तिर्भवति तथा यतस्वेति । तद्भवतु । तत्संनि-
धिमेवोपसर्पामि ॥ उपसृत्य ॥ यत्सं किमेवमतिविल्लावोऽसि ।
ननु विदितपूर्वेव भवता भावानामनित्यता, अधीतानि
व्येतिहासिकान्युपाख्यानानि । तथा हि

भूत्वा कल्पशतायुषोऽम्बुजभुवः सेन्द्राश्च देवासुरा

मन्वाद्यां मुनयो मही जलधयो नष्टाः पराः कोटयः ।

मोहः कोऽयमहो महान् उदयते लोकस्य शोकावहो

बन्धोः फेनसमे गते वपुषि यत् पञ्चात्मके पञ्चतां ॥ १४ ॥

तद्वावय भावानामनित्यतां । नित्यानित्यवस्तुदर्शनो न
पश्यति शोकाकिं । यतः

एकमेव यदा ब्रह्म सत्यमन्यद्विकल्पितं ।

को मोहस्तत्र कः शोक एकत्वमनुपश्यतः ॥ १५ ॥

मनः ॥ भगवति शोकावेगदूषिते मे मनसि विवेक एव
नावकाशं लभते ।

सरस्वती ॥ व्रत्स स्नेहदोष एव । प्रसिद्ध एवायमर्थः स्नेहः
सर्वानर्थप्रभव इति । तथा हि

दुष्यन्ते विषयल्लिवीजविषमाः क्षोशाः क्षिप्ताख्या नरैस्
 तेभ्यः स्निह्यमा भवन्ति न चिराद्ब्रह्मिर्भाङ्कुराः ।
 येभ्यो ऽमी शतशः कुक्कुलद्वलभुग्दाहं दहन्तः शनैर्
 देहं दीप्तशिखासहस्रशिखरा रोहन्ति शोकदुमाः ॥ १६ ॥
 मनः ॥ देवि यद्यप्येवं तथापि न शक्नोमि शोकानलदग्धः
 प्राणान् धारयितुं । साधु संपन्नं पदलकाले त्वं तावद्दृष्टासि ।
 सरस्वती ॥ इदं च परमकृत्यं यदात्मकृत्याव्यवसाय इति ।
 अपि चामीषां चापकारिणामर्थे कोऽयमत्यावेगो भवतः ।
 पश्य तौवत

क्वचिदुपकृतिः कर्तामीभिः कृता क्रियतेऽथवा
 तव न च भवत्येते पुंसां सुखाय परिग्रहाः ।
 दधति विरहे मर्महेदं तदर्थमपार्थकं
 तदपि विपुलायामाः सीदत्यहो वत जलवः ॥ १७ ॥
 अपि च :

तीर्णाः पूर्णाः कति न सरितो लङ्किताः के न शैला
 नाक्रान्ता वा कति वनभुवः क्रूरसंघारघोराः ।
 पापैरेतैः किमिव दुरितं कारितो नासि कष्टं
 यद्दृष्टास्ते धनमदमशीमानवक्त्रा दुरीशाः ॥ १८ ॥
 मनः ॥ देवि एवमेतत् । तथापि

लालितानां स्मृतात्मानां हृदि संघर्षतां चिरं ।
 प्राणानामिव विहेदो मर्महेदादरुचुदः ॥ ११ ॥
 सरस्वती ॥ वत्स ममतावासनानिबन्धनोऽयं ध्यामोहः ।
 उक्तं च
 मार्जारभक्तिते दुःखं यादृशं गृहकुक्कुटे ।
 न तादृङ् ममताशून्ये कलम्बिकेऽथ मूषके ॥ २० ॥
 तत् सर्वानर्थवीजस्य ममत्वस्योच्छेदे यत्नः कर्तव्यः । पश्य
 प्रादुर्भवन्ति वपुषः कति वा न कीटा
 यान् यत्नतः खलु तनोरपसारयन्ति ।
 मोहः क एष जगतो यदपत्यसंज्ञां
 तेषां विधाय परिशोषयति स्वदेहं ॥ २१ ॥
 मनः ॥ देवि भवत्वेवं तथापि दुरुच्छेद्यस्तु ममत्वग्रन्थिः ।
 तथा हि तावदवधारयतु भवती
 निरन्तराभ्यासदुर्लभकृतस्य
 सद्देहसूत्रग्रथितस्य जलोः ।
 ज्ञानासि किञ्चिद्गवत्युपायं
 ममत्वपाशस्य यतो विमोक्षः ॥ २२ ॥
 सरस्वती ॥ वत्स भावानामनित्यताभावनमेव तावन्मम-
 तोच्छेदस्य प्रथमोऽभ्युपायः । तथा हि

च कति पितरो दाराः पुत्राः पितृव्यपितृनृणां
 मंहति वितते संसारेऽस्मिन् गतास्तत्र कोटयः ।
 तदिह मुहूदा विद्युत्पातोद्भवत्तान् क्षणसंगमान्
 सपदि हृदये भूयो भूयो निवेश्य सुखी भव ॥ २३ ॥
 मनः ॥ भगवति तत्र प्रसादादपास्त एव व्यामोहः । किं तु
 तत्र मुखशशधरदीधितिगलितैर्विमलोपदेशपीयूषैः ।
 क्षालितमपि मे हृदयं मलिनं शोकोर्मिभिः क्रियते ॥ २४ ॥
 तदस्यार्द्रस्य शोकप्रह्वारस्य भेषजमाज्ञापयतु भगवती ।
 सरस्वती ॥ वत्स नूनमुपदिष्टमेवात्रमुनिभिः ।
 अकाण्डपातज्ञातानामार्द्राणां मर्मभेदिनां ।
 गाढशोकप्रह्वाराणामचित्तैव महौषधिः ॥ २५ ॥
 मनः ॥ भगवति ह्वमेतत् । दुर्वारं तु चेतः । यतः
 अण्येतद्वारितं क्षिप्तासंतानिर्भिभूयते ।
 मुहुर्वाताहृतैर्विम्बमग्नहेदैरिविन्दवं ॥ २६ ॥
 सरस्वती ॥ वत्स श्रूयतां चेतसोऽयं चिकारः । ततः घ्राचि-
 च्छान्ते विषये चेतो निवेशय ।
 मनः ॥ तत् प्रसीदतु भवती कोऽसौ शान्तो विषयः ।
 सरस्वती ॥ वत्स गुरुमेतत् । तथाप्यात्मनानुपदेशे न
 दोषः ।

नित्यं स्मरन् जनदनीलमुदारहार-

केयूरकुण्डलकिरीटधरं हरिं वा ।

ग्रीष्मे सुशीतमिव वा रुदमस्तशोकं

ब्रह्म प्रविश्य भज निर्वृतिमात्मनीनां ॥ २७ ॥

मनः ॥ विचिन्त्य लोच्यमानं ॥ सर्वथा ज्ञातोऽस्मि भगवत्या ।

॥ इति पादयोः पतति ॥

सरस्वती ॥ वत्स प्रत्युपदेशसहितेषु ते हृदयं ज्ञातं । मयित-
दप्यपरमुच्यते ।

वशं प्राप्ति मृत्योः पितरि तनये वा मुहुरि वा

शुचालं तप्यन्ते भृशमुदरताडं जडधियः ।

असारे संसारे विरसपरिणामे तु विडुषां

वियोगो वैराग्यं दृढयति वितन्वन् शममुखं ॥ २८ ॥

॥ ततः प्रविशति वैराग्यं ॥

वैराग्यं ॥ विचिन्त्य ॥

अस्नान्नीनवनीलनीरुदलोपात्तातिमूढं पुनस्

त्वङ्मात्रोत्तरितामिषं यदि वंपुनैतत् प्रज्ञानां पतिः ।

प्रत्यग्रन्नरदथमिथपिशितग्रासग्रहं गृध्रतो

गृध्रध्वाङ्गवृकान् शुनो निपततः क्रौञ्चान् कथं वारयेत् ॥

अपि च ।

स्थियो दोलालोला विषयज्ञरसाः प्राप्तन्निर्वा
 विपद्देहं देहं मरुदपि धनं भूरिनिर्धनं ।
 वृक्षच्छोको लोकाः सततमवलानर्थबहुला
 तथाप्यस्मिन् घोरे पथि वत्स रता नात्मनि रताः ॥ ३० ॥
 सरस्वती ॥ बत्सैतद्विराग्यं त्वामुपस्थितं । तदेतत् संभावय ।
 मनः ॥ घ्रासि पुत्रक ।

विराग्यं ॥ उपसृत्य ॥ अहं भो अभिवादये ।
 मनः ॥ वत्स ज्ञातमात्रेण त्वया त्यक्तोऽस्मि । परिष्वजस्व
 मां ।

विराग्यं ॥ तथा करोति ॥
 मनः ॥ वत्स त्वदर्शनात् प्रशान्तो मे शोकावेशः ।
 विराग्यं ॥ तात कोऽत्र शोकावेशः । यतः
 पान्थानामिव वर्त्मनि क्षितिरूहां नग्यामिव भ्रश्यतां
 मेघानामिव पुष्करे जलनिधौ सांयात्रिकाणामिव ।
 संयोगः पितृमातृबन्धुतनयभ्रातृप्रियाणां सदा
 सिद्धो ह्यवियोग एव विदुषां शोकोदयः कस्तदा ॥ ३१ ॥
 मनः ॥ सानन्दं ॥ देवि एवमेतत् यदाह वत्सः । सम्प्रति हि
 नार्यस्ता नवयौवना मधुकरव्याहारिणस्ते रुमाः
 प्रोन्मीलन्नवमल्लिकासुरभयो मन्दास्त एधानिलाः ।

अद्योदत्तविवेकमार्जिततमःस्तोमज्यलीकं पुमस्

तान् एतान् मृगतृक्षिकार्णवपयःप्रायान् मनःपश्यति ॥ ३२ ॥

सरस्वती ॥ वत्स यद्यप्येवं तथापि गृहिणा मुहूर्तमप्यना-
श्रमधर्मिणा न भवितव्यं । तद्व्यप्रभृति निवृत्तिरेव ते सध-
र्मचारिणी ।

मनः ॥ सत्यं ॥ यदादिशति देवी ।

सरस्वती ॥ शमदमसंतोषादयश्च पुत्रास्वामुपचरन्तु यमनिय-
मादयश्चामात्याः । विवेकोऽपि तदनुग्रहादुपनिषदेव्या सक्तु
यौवराज्यमनुभवतु । एताश्च मैत्र्यादयश्चतस्रो भगिन्यो भगव-
त्या विष्णुभक्त्या तव प्रसादनाय प्रहितास्ताः सप्रसादमनु-
मानय ।

मनः ॥ यदादिशति देवीति मूर्ध्नि निवेशिताः सर्वा एवा-
ज्ञाः ।

॥ इति सार्धं पादयोः प्रणम्यति ॥

सरस्वती ॥ यमनिग्रमासनप्राणायामादयः सादरमायुष्मता
द्रष्टव्याः । एतेरेव सक्तुयुष्मान् साम्राज्यमधितिष्ठतु । त्वयि
च स्वास्थ्यामापन्ने नेत्रज्ञोऽपि स्वं प्रकृतिमापत्स्यते । यतः

वत्सङ्गाच्छाश्वतोऽपि प्रभवत्यज्ञरोपप्लुतो बुद्धिवृत्तिष्व्

एको नानेव देवो रविरिव जलधेर्वीचिषु ध्यस्तमूर्तिः ।

तूलीमालम्बने चेत् कथमपि वितता वल्गुं संहृत्य वृत्तीं
 भक्त्यादर्शं प्रसन्नि रविरिव सहजानन्दसान्द्रस्तदात्मा ॥
 तद्वदतु ज्ञप्तीनामुदकदानाय नदीमवतरामः ।
 सर्वे ॥ यदाज्ञापयति देवी ।

॥ तदा निष्क्रान्ताः सर्वे ॥

॥ इति ॥

॥ पद्यमोऽङ्कः ॥

॥ अथ ॥

॥ पद्योऽङ्कः ॥

॥ ततः प्रविशति शान्तिः ॥

शान्तिः ॥ अदिष्टास्मि महाराजविवेकेन यथा । वत्से वि-
 दितमेव भवत्या यथा किल

अस्तंगतेषु तनयेषु विलीनमोहे

वैराग्यभाजि मनसि प्रशमं प्रपन्ने ।

ज्ञानेषु पञ्चसु गतेषु समं समीक्षां

तच्चावबोधमभितः पुरुषस्तनोति ॥ १ ॥

तद्व्रती वरिते देवीमुपनिषदमनुनीय मत्संकाशमान्य-
विति ॥ विलोचय ॥ अथ एषाम्वा सूर्य किमपि मन्त्रयतीति
एवाग्रहति ।

॥ सतः प्रविशति श्रद्धा ॥

श्रद्धा ॥ अथ अद्य खलु राजकुलमारोग्यमालम्बेय चिरेण मे
पीयूषणेव लोचने पूर्णे ।

असतां नियन्त्रो यत्र सतः पूज्या यमादयः ।

आराध्यते जगत्स्वामी वश्यैर्देवानुजीविभिः ॥ २ ॥

शालिः ॥ उपवृत् ॥ अन्व किं मन्त्रयतीति प्रस्थिता ।

श्रद्धा ॥ अथ अथेत्यादि पठति ॥

शालिः ॥ अथ मनसि कीदृशी स्वामिनः पुरुषस्य प्रवृत्तिः ।

श्रद्धा ॥ यादृशी बध्यस्य ग्राह्यस्य भवति ।

शालिः ॥ तत् किं स्वाम्येव साम्राज्यमलंकरिष्यति ।

श्रद्धा ॥ एवमेतत् । यथात्मनमनुसंधत्ते ऽतो देव एव स्वा-
राट् सम्राट् च भवति ।

शालिः ॥ अथ देवस्य भाषायां कीदृशी ऽनुग्रहः ।

श्रद्धा ॥ ननु नियन्त्र इति वक्तव्यं कथमनुग्रहः शक्यति
वक्तुं । देवो ऽपि हि सर्वानर्थवीत्रमियं माया सर्वथा निग्रा-
ह्येति मन्यते ।

शान्तिः ॥ यद्येवं का तंहीदिनी राजकुलस्य स्थितिः ।

श्रद्धा ॥ शृणु ।

नित्यानित्यविचारणा प्रणयिनी वैराग्यमेकं मुहूर्त

सन्मित्राणि यमादयः शमदमप्रायाः सहाया मताः ।

मैत्र्याद्याः परिचारिकाः संरुचरी नित्यं मुमुक्षा बलाद्

उच्छ्रेया रिपवश्च मोहममतासंकल्पसङ्गादयः ॥ ३ ॥

शान्तिः ॥ अथ धर्मस्य स्वामिनः कीदृशः प्रणयः ।

श्रद्धा ॥ पुत्रि वैराग्यसंनिकर्षात् प्रभृति नितालमिहामुत्रफलभोगविरस एव स्वामी । तेन

स नरकादिव पापफलादयं

भजति पुण्यफलादपि नाशिनः ।

इति समुज्जितकामसमन्वयं

सुकृतकर्म कथंच न मन्यते ॥ ४ ॥

किं त्वसौ प्रत्यक्प्रवणतां स्वामिनो विचित्य कृतकृत्यमिवात्मानं स मवा स्वयमेव धर्मः शून्यव्यापारोऽभूत् ।

शान्तिः ॥ अथ तान् उपसर्गान् गृहीत्वा महामोहो निलीय स्थितस्तेषां को वृत्तान्तः ।

श्रद्धा ॥ पुत्रि तथा दुरवस्थागतेनापि महामोहकृतकेन स्वामिनैः प्ररोचनाय मधुमत्या विद्यया सहोपसर्गाः प्रेषिताः ।

अयं चाभिप्रायो भवेत्तु व्यासक्तः स्वर्गो विवेक उपनिषद्भि-
न्नामपि न करिष्यतीति ।

शान्तिः ॥ ततस्ततः ।

श्रद्धा ॥ ततस्तेर्गवा कापि स्वामिन्येन्द्रजालिकी विद्योपद-
र्शिता । तथा हि

शब्दान् एष शृणोति योजनशतादविर्भवत्यश्रुताम्
तास्ता वेदपुराणभारतकथास्तर्कादयो वाङ्मयाः ।

ग्रथ्नाति स्वयमिह्या शुचिर्पदेः शास्त्राणि काव्यानि वा
लोकान् भ्राम्यति पश्यति स्फुटरुचो रत्नस्थलीर्मैरुवी ॥ ५ ॥

मधुमत्या च भूमिमापन्नः स्थानाभिमानिनीभिर्देवताभिरुपह-
न्यते । भो इहोपविश्यतां नात्र जन्म मृत्युरनुप्राधिर्मणीयो
देश एषः । त्वामुपस्थितो विविधविलासलावण्यपुण्यमयो
मङ्गलार्थव्यग्रपाणिः प्रणयपेशलो विद्याधरिजनः । तदेहि
यतो

उत्र कनकसिकतास्थलीः स्रवलीः

पृथुजघेनाः कमलानना धर्मात्रः ।

मरुतदलकोमला वनालीरु

भज निजपुण्यजितांश्च सर्वभोगान् ॥ ६ ॥

शान्तिः ॥ ततस्ततः ।

श्रद्धा ॥ पुंस्त्रि तदाकर्ण्य मायया ह्याद्यमेतद्वित्युक्तं । मनसा
चानुमोदितं संकल्पेन प्रोत्साहितं स्वामी संमतिप्रथमि-
वापन्नः ॥

शान्तिः ॥ ॥ पुनरपि तमेव संसारवागुरामभिपतितः
स्वामी ।

श्रद्धा ॥ न खलु न खलु ।

शान्तिः ॥ ततस्ततः ।

श्रद्धा ॥ ततः परिपार्थवर्तिना तर्केण तान् सर्वान् क्रोधा-
वेशकैश्चाधितनयनमालोच्याभिहितः स्वामी । स्वामिन् कि-
मेवमेभिर्विषयामिषयासगृध्रुभिरास्थानीधूर्तकैः पुनरपि तेष्वेव
तथैव विषमविषयाङ्गारेषु निपात्यमानमात्मानं नावबुध्यसे ।
ननु भोः

भवसागरतारणाय या

न चिराद्योगतरिस्त्वयाश्रिता ।

अधुना परिमुच्य तां मदत्

कथमङ्गारनदीं विगारुसे ॥ ७ ॥

शान्तिः ॥ ततस्ततः ।

श्रद्धा ॥ ततस्तद्वचनमाकर्ण्य स्वस्ति विषयेभ्य इत्यवधार्या-
धधीहिता गधुमती ।

शान्तिः ॥ साधु, साधु । अथ ह्यं प्रस्थितास्ति भवती ।
 श्रद्धा ॥ आदिष्टाहं स्वामिना यथा । विवेकं प्रदुमिहामि
 तत् त्वतां भवती । तदहं राजसंनिधिं प्रस्थिता ।
 शान्तिः ॥ अहमपि महाराजेनोपनिषदमानेतुमादिष्टा । तद्व-
 वतु स्वामिनियोगं संप्रादयावः ॥

॥ इति निष्क्रान्ते ॥

॥ प्रवेशकः ॥

ततः प्रविशति पुरुषः ॥

पुरुषः ॥ विचिन्त्य सत्यं ॥ अहो माहात्म्यं देव्या विष्णुसौम्यप्र-
 सादान्मया

तीर्णाः क्लेशमहोर्मयः परिकृता भीमा ममवधमाः

शान्ता मित्रकलत्रबन्धुमकरग्राह्यग्रह्यस्तयः ।

क्रोधौर्वागिरिप्राकृतो विघटितास्तृप्तालताग्रन्थयः

पारे तीरमवातकल्पमधुना संसारवारां निधेः ॥ ८ ॥

ततः प्रविशति उपनिषत् शान्तिश्च ॥

उपनिषत् ॥ सखि कथं तथानिरनुक्रोशस्य स्वामिनो मुख-
 मालोकयिष्यामि येनाहमितरज्ञानयोपेव सुचिरमेकाकिणी
 परित्यक्ता ।

शान्तिः ॥ देवि कथं तथाविधविपत्यतितो देव उपालभ्यते ।

उपनिषत् ॥ सखि न दृष्ट्वा त्वया मे तादृशी दशा येनैवं
ब्रवैषि । शृणु ।

वाहोर्भस्मा दलितमणयः श्रेणयः कङ्कणानां

चूडारत्नग्रन्थनिकृतिभिर्द्विषितः केशपाशः ।

कैः केर्नाहं हृतविधिवत्तादीहिता दुर्विदग्धैरु

दासीकर्तुं सपदि दुरितैर्दूरसंस्थे विवेके ॥ १ ॥

शान्तिः ॥ सर्वमेतन्महामोहस्य दुर्विलसितं नात्र देवस्या-
पराधः । तेन हि मनः कामादिद्वारेण प्रबोधयता त्वत्तो द्वरी-
कृतो विवेकः । एतदेव कुलस्त्रीणां नैसर्गिकं शीलं यद्विप-
न्मग्नस्य स्वामिनः समयप्रतीक्षणमिति । तदेतदिह दर्शनप्रि-
यालापेन संभावय देवं । सम्प्रत्यपहृता विद्विषः संपूर्णास्ते
मनोरथाः ।

उपनिषत् ॥ सखि सम्प्रत्यागहन्ती वत्सया गीतयाहं रह-
स्युक्ता यथा । भर्ता स्वामी च पुरुषस्त्वया यथा प्रश्नोत्तरेण
संभावयितव्यस्तथा प्रबोधोत्पत्तिर्भविष्यतीति । तत् कथं
गुह्यणामध्यक्षं धार्यं करिष्यामि ।

शान्तिः ॥ देवि अविचारणीयमेतद्वाक्यं भगवत्या गीतायाः ।
अयमेव स्वार्थो भगवत्या विभुभक्त्या स्वामिनो निरुक्तः ।
तदेहि संभावय दर्शनेन भर्तारमादिपुरुषं च ।

उपनिषत् ॥ यथा वदति प्रियसखी ।

॥ इति परिष्ठापति ॥

॥ ततः प्रविशति राजा श्रद्धा च ॥

राजा ॥ वत्से अपि द्रव्यति श्रद्धाः प्रियामुपनिषदं ।

श्रद्धा ॥ देव गृहीतोपदेशैव शान्तिर्गत्वा कथं त्वां न द्रव्यति ।

राजा ॥ कथमिव ।

श्रद्धा ॥ देव प्रागेव कथितनेतदेव्या विजुभक्त्यासीद्यथा ।

मन्दराभिधाने शैले विजोरायतने देव्यां गीतायां तर्कविद्या-
भयादनुप्रविष्टेति ।

राजा ॥ कथं पुनस्तर्कविद्याया भयं ।

श्रद्धा ॥ देव तमर्थं सैव प्रस्तोष्यति । तदागस्तु देवः । एष
स्वामी तदागमनमेव ध्यायन् विविक्ते वर्तते ।

राजा ॥ उपसृत्य ॥ स्वामिन्नभिवादये ।

पुरुषः ॥ वत्स प्रक्रमविरुद्धोऽयं समुदाचारो यतो ज्ञानवृद्ध-
तया भवान् एवास्माकमुपदेशदानेन पितृभावमापन्नः । कुतः

पुरा हि धर्माध्वनि नष्टसंज्ञां

देवास्तमर्थं तनयान् अपृहन् ।

ज्ञानेन सम्यक् परिगृह्य चैतान्

हे पुत्रकाः संशृणुतेत्यवोचन् ॥ १० ॥

तद्भवान् पितृत्वेनास्मासु वर्ततामित्येष ह्यवधर्मः ।

शक्तिः ॥ एष देवि देवेन सह स्वामी विविक्ते वर्तते ।

तदुपसर्पतु देवी ।

उपनिषत् ॥ उपसर्पति ॥

शक्तिः ॥ स्वामिन्नेषोपनिषद्देवी पादवन्दनायागता ।

पुरुषः ॥ न खलु न खलु । मातियमस्माकं तत्रावबोधोदयेन
तदेषेवास्माकं नमस्या । अथ वा

अनुग्रहविधौ देव्या मातुश्च महद्वरं ।

मातुः गाढं निबध्नाति बन्धं देवी निकृत्तति ॥ ११ ॥

उपनिषत् ॥ क्विरेकमालोक्य नमस्कृत्य हरे समुपविशति ॥

पुरुषः ॥ अन्व कथ्यतां ह्य भवत्या नीता एते दिवसाः ।

उपनिषत् ॥ स्वामिन् नीतान्यमूनि मठचवरशून्यदेवागारेषु
मूर्खमुखैः सह वासराणि ।

पुरुषः ॥ अथ ते ज्ञानन्ति किमपि भवत्यास्तत्रं ।

उपनिषत् ॥ न खलु । किं तु

ते स्वेह्या मम गिरां द्विडोङ्गनोक्ता-

वाचामिदमर्थमविचार्य विकल्पयन्ति ॥ १२ ॥

तेन केवलं तेषां परार्थग्रहणप्रयोजनमेव मद्विचारणं ।

पुरुषः ॥ ततस्ततः ।

उपनिषत् ॥ ततः कदाचित्
 कृत्ताग्निनाग्निसमिदाज्यतुल्यसुवादि-
 पात्रिस्तथेष्टि पशुसोममुखैर्मखिश्च ।
 दृष्ट्वा मया परिवृता किल कर्मकाण्ड-
 व्यादिष्टपद्धतिरथाध्वनि यज्ञविंश्या ॥ १३ ॥

पुरुषः ॥ ततस्ततः ।

उपनिषत् ॥ ततो मया चिलितमपि नामैषा पुस्तकभारवा-
 ह्निनी मे ज्ञास्यति तत्रमत एव तस्याः संनिधौ कानिचिद्वा-
 सराणि नयामि ।

पुरुषः ॥ ततस्ततः ।

उपनिषत् ॥ ततस्तामरुमुपस्थिता तथा चारुमुक्तास्मि भद्रे
 किं ते समीहितमिति । ततो मयोक्तं अयि अनाथास्मि त्वयि
 निवस्तुमिहामीति ।

पुरुषः ॥ ततस्ततः ।

उपनिषत् ॥ ततस्तयोक्तं भद्रे किं ते कर्मेति ।

पुरुषः ॥ ततस्ततः ।

उपनिषत् ॥ ततो मयोक्तं

यस्माद्विश्वमुदेति यत्र रमते यस्मिन् पुनर्लीयते
 भासा यस्य जगद्विभाति सकृज्ज्ञानन्दोऽब्जलं यन्महः ।

शालं शाश्वतमक्रियं यमपुनर्भावाय भूतेश्वरं
द्वैतध्वान्तमपास्य यान्ति कृतिनः प्रस्तौमि तं पूरुषं ॥ १३ ॥

ततस्तयोर्ता

पुमान् अकर्ता कथमीश्वरो भवेत्
क्रियाभवोच्छेदकरी न वस्तुधीः ।
कुर्वन् क्रिया एव नरो भवहिदः
शतं समाः शालमना जिज्ञीविषेत् ॥ १५ ॥

तन्मैनातिप्रयोजनं भवत्याः परिग्रहेण । तथापि यदि कर्तारं
भोक्तारं पूरुषं स्तौषि कियत्कालमत्र वस्तुमिहसि को दोषः ।
राज्ञा ॥ सोपराज्ञं ॥ अहो धूमन्धकारश्यामलितदृशो दुःप्रज्ञत्वं
यज्ञविद्याया यैर्नैवं कुतर्कोपहृता ।

अयः स्वभावादचलं बलाच्चलत्य्
अचेतनं चुम्बकसंनिधाविव ।
तनोति विश्वेक्षितुरीक्षितेरिता
• जगन्ति मायेश्वरतेयमीशितुः • ॥ १६ ॥

तस्मात् तमोऽन्धानामेवेष्टमीदृशी दृष्टिः । अप्रबोधप्रभवं च
संसारं कर्मभिः शमयन्ती यज्ञविद्या नूनमन्धतमसमन्धकारि-
णाधनिनीषति ।

स्वभावलीनानि तन्मोमयानि
 प्रकाशयेद्यो भुवनानि सप्त ।
 तमेव विद्वान् अति मृत्युमेति
 नान्यो ऽस्ति पन्था भवमुक्तिर्हितुः ॥ १७ ॥

पुरुषः ॥ ततस्ततः ।

उपनिषत् ॥ ततो यज्ञविद्यया विमृश्योक्तं । सखि तत्संनि-
 कर्षादुर्वासनोपहृतैरस्मदत्तेवासिभिः कर्मसु क्षयादरैर्भवितव्यं
 तत् प्रसीदतु भवती स्वाभिलषितदेशगमनाय ।

पुरुषः ॥ ततस्ततः ।

उपनिषत् ॥ ततो ऽहं तामतिक्रम्य प्रस्थिता ।

पुरुषः ॥ ततस्ततः ।

उपनिषत् ॥ ततः कर्मकाण्डसंरुचरी मीमांसा मया दृष्टा
 विभज्य कर्माण्यधिकारभागी
 श्रुत्यादिभिश्चानुगता प्रमाणीः ।
 अङ्गैर्विचित्रैरभियोजयन्ती
 प्रातोपदेशैरतिदेशैश्च ॥ १८ ॥

पुरुषः ॥ ततस्ततः ।

उपनिषत् ॥ ततो ऽहं तामपि तथैवाश्रयमभ्यर्थितवती ।

अथ तयाप्युक्तास्मि भद्रे किंकर्मासीति ॥ ततो मया तदेवोक्तं
 ॥ यस्माद्विष्णुमित्रादि पठति ॥

पुरुषः ॥ ततस्तर्तः ।

उपनिषत् ॥ ततो मीमांसयो पार्थवर्तिनां मुखमवलोक्या-
 गिहितं । अस्त्येवास्माकमस्या लोकान्तरफलोपभोगयोग्य-
 पुरुषोपनयने नोपयोगः तद्विद्यतामेषा कर्मापयुक्ता । तत्र
 तेषामन्तेवासिनां मध्ये केनाप्यन्तेवासिनैतदनुमोदितमेव ।
 अपरेण तु प्रसिद्धप्रतिष्ठेन मीमांसाहृदयाधिदैवतेन कुमारि-
 लस्वामिना प्रोक्तं देवि नेयं कर्मापयुक्तं पुरुषमुपनयति किं
 त्वकर्तारमभोक्तारमीश्वरं न चासावीश्वरः कर्मसूपयुज्यते ।
 ततोऽपरेणोक्तं । अथ किं लौकिकात् पुरुषादन्य ईश्वरो ना-
 मास्ति । ततस्तेन विदुष्य पुनरुक्तं । अस्ति । तथा हि

एकः पश्यति चेष्टितानि जगतामन्यस्तु मोहान्धधीरू

एकः कर्मफलानि वाहति ददात्यन्यस्तु तान्यर्थिने ।

एकः कर्मसु शिष्यते तनुभृतां शास्तेव देवोऽपरो

निःसङ्गः पुरुषः क्रियासु स कथं कर्तेति संभाव्यते ॥ ११ ॥

राज्ञो ॥ अर्थ ॥ साधु कुमारिलस्वामिन् साधुप्रज्ञोऽस्यायुष्मन् ।

दो तो सुपर्णो सयुजौ सखायौ

समानवृत्ते परिपस्वजाते ।

एकस्तयोः पिप्पलम्पति पक्षं

अन्यस्त्वनम्रत्रभिचाकंशीति ॥ २० ॥

पुरुषः ॥ ततस्ततः ।

उपनिषत् ॥ ततो ऽहं मीमांसामभिमन्य प्रस्थिता ।

पुरुषः ॥ ततस्ततः ।

उपनिषत् ॥ ततो मया बहुभिः शिष्यैरुपास्यमानास्तर्कविद्या अवलोकिताः ।

काचिद्विश्वविशेषकल्पनपरा न्यायिः परा तन्वती

वादं सहलजातिनिग्रहमयैर्जल्पं वितण्डामपि ।

अन्या तु प्रकृतेर्विभज्य पुरुषस्योदाहरत्वा भिदां

तद्वानां गणनापरा मददहंकारादिसर्गक्रमैः ॥ २१ ॥

पुरुषः ॥ ततस्ततः ।

उपनिषत् ॥ तथैवाहं ताः समुपस्थिता । ताभिश्चानुयुक्तया

मया तदेव कर्मेदाहृतं * यस्मादित्यादि पठति * ततस्ताभिः सप्रका-

शोपदासमुक्तं । आ धौचाले परमाणुभ्यो विश्वमुपन्यस्यते ।

अन्यया तु सक्रोधमुक्तं । आः पापैः कथमीश्वरमेवं विकारिणं

कृत्वा विनाशधर्मिणमुपपादयसि ननु रे प्रधानाद्विश्वोत्पत्तिः ।

राज्ञा ॥ अहो दुर्मतयस्तर्कविद्याः । एतदपि न जानन्ति सर्वे

प्रमेयज्ञातं घटादिवत् कार्यमिति परमाणुप्रधानोपादानमव्यये-
क्षणियमेवेति । तथा हि

अम्भःशीतिकरार्त्तैरिद्वनगरस्वप्नेन्द्रजालादिवत्

कार्यं मेयमसत्यमेतदुदयध्वंसोदियुक्तं जगत् ।

शुक्तौ वृष्यमिव सजीव भुजंगः स्वात्मावबोधे हराव

अज्ञाते प्रभवत्यथास्तमयते तत्रावबोधोदयात् ॥ २२ ॥

विकारशङ्का तु मुग्धबधूविकल्पविलसितमिव । तथा हि

शश्वत् ज्योतिः कथमनुदितानस्तनित्यप्रकाशं

विश्वोत्पत्तौ व्रजति विकृतिं निःकलं निर्मलं च ।

शश्वन्नीलोत्पलदलरुचामम्बुबाह्यावलीनां

प्रादुर्भावे भवति नभसः कीदृशो वा विकारः ॥ २३ ॥

पुरुषः ॥ साधु साधु प्रीणयति मानसं ममायं प्रज्ञावतो वि-
मर्शः ॥ उपनिषद् प्रति ॥ ततस्ततः ।

उपनिषत् ॥ ततस्ताभिः सर्वप्रभिरुक्तं । अहो विश्वविलयेन
मुक्तिमेषा वदन्ती नास्तिकपथं प्रस्थिता निगृह्यतामिति ।

ततः ससंरम्भं मां नियद्हीतुं प्रधाविताः सर्वाः ।

पुरुषः ॥ सत्रासं ॥ ततस्ततः ।

उपनिषत् ॥ ततोऽहं सत्वरतरं परिक्रम्य दण्डकारण्ये प्रविष्टा ।

ततो भन्दरशैलोपकल्पितस्य मधुसूदनायतनस्य नातिदूरे ।

वाहोर्भया दौल्लभमणयः श्रेणयः कङ्कणानां
चूडारत्नग्रहणिकृतिभिर्द्वेषितः केशपाशः ।
इत्याद्यवस्था मम संज्ञाता ।

पुरुषः ॥ ततस्ततः ।

उपनिषत् ॥ ततो देवायतनान्निर्गत्य गदापाणिभिः पुरुषैर-
तिनिर्दयं ताड्यमानास्ता दिगन्तमतिक्रान्ताः सर्वेः ।

राज्ञा ॥ ॐ ॥ न खलु भवतीमतिक्रामतो भगवान् विश्वमा-
न्नी क्षमते ।

पुरुषः ॥ ततस्ततः ।

उपनिषत् ॥

हिन्ना मुक्तावलिर्परुतं स्रस्तमङ्गादुत्कूलं

भीता गीताश्चममथ गलत्रूपुराहं प्रविष्टा ॥ २४ ॥

तत्र च वत्सया गीतया मां तत्रागतामालोक्य ससंश्रमं मात-
र्मातरिति परिभ्योपवेशितास्मि । विदितवृत्तान्तयो तथा च
तथोक्तं । अस्व नात्र खिद्यितव्यं मनो ये खलु त्वामप्रमाणी-
कृत्य यथेष्टमसुरसत्त्वाः प्रचरिष्यन्ति तेषामीश्वर एव शास्ता ।
उक्तं च तेन भगवता तान् अधिकृत्य (तथा च गीता)

तान् अहं द्विषतः क्रूरान् संसारिषु नराधमान् ।

क्षिपाम्यज्ञस्रमशुभान् आसुरीष्वेव योनिषु । इति ॥ २५ ॥

पुरुषः ॥ सकौतुकं ॥ देवि तत्प्रसादज्ञातुमिहमि कोऽयमीश्वरो
नामेति ।

उपनिषत् ॥ सकोपमिव ॥ कोऽज्ञानत्वं तमन्धमिव प्रत्युत्तरं
दास्यति ।

पुरुषः ॥ सत्त्वं ॥ कथमहमात्मा पुरुषः परमेश्वरः ।

उपनिषत् ॥ एवमेतत् । तथा हि

असौ तदन्यो न सनातनः पुमान्

भूतान् न देवात् पुरुषोत्तमात् परः ।

स एव भिन्नस्त्वमनादिमायया

द्विधेव बिम्बं सलिले विवस्वतः ॥ २६ ॥

पुरुषः ॥ चित्तेन प्रति ॥ भगवन्नुक्तमर्थं भगवत्या न संयगवधारयामि ।

अवहिन्नस्य भिन्नस्य ज्ञानमरणधर्मिणः ।

नम ब्रवीति देवीयं सत्यानन्दचिदात्मतां ॥ २७ ॥

विवेकः ॥ पदार्थानवज्ञानाद्वाक्यार्थी नावगम्यते । अविणोक्तं
तत् सत्यमेव ।

पुरुषः ॥ तदवबोधाय भवान् उपायमाज्ञापयतु ।

विवेकः ॥

एषोऽस्मीति विविच्य नेति परितश्चित्तेन सार्द्धं कृते

तद्यानां विलये चिदात्मनि परिज्ञाते त्वमर्थे पुनः ।

श्रुत्वा तच्चमसीनि बाधितभवध्वास्तं तदात्मप्रभं
शान्तं ज्योतिरनन्तमन्तरुदितानन्दं समुद्ध्योतते ॥ २८ ॥

पुरुषः ॥ शानन्दं श्रुत्वा सर्वं परिभाषयति ॥

॥ ततः प्रविशति निदिध्यासने ॥

निदिध्यासनं ॥ आदिष्टोऽस्मि भगवत्या विष्णुभक्त्या यथा ।
निगूढमस्मदभिप्रायमुपनिषद्विवेकेन सह बोधयितव्या त्वत्त-
च पुरुषे वस्तव्यमिति ॥ विलोक्य ॥ एषा देवी विवेकपुरुषाभ्यां
नातिदूरे वर्तते । यावदुपसर्पामि ॥ उपसृत्योपनिषदं प्रति जनादिकं ॥
देव्या विष्णुभक्त्या समादिष्टं यथा संकल्पयोनयो देवता भवन्ति
मया च समाधानेन विदितं यथा आपन्नसत्त्वा भवतीति न-
कूरसत्त्वा विद्या नाम कन्या तदुदरे वर्तते प्रबोधचन्द्रोदयश्च
तत्र विद्यां संकर्षणविद्यया मनसि संक्रामयिष्यति प्रबोधच-
न्द्रोदयं च पुरुषे समर्प्य भवत्या विवेकेन सह मत्सकाशमा-
गच्छव्यमिति ।

उपनिषत् ॥ यदादिशति देवी ।

॥ इति विवेकमादाय निःक्रान्तः ॥

निदिध्यासनं ॥ पुरुषं विशति ॥

पुरुषः ॥ अहं नाहयति ॥

॥ नेपथ्ये ॥ आश्चर्यमाश्चर्यं ।

बुद्धामनुतिदानमिस्ताडिदिवं प्रद्योतयन्ती र्दिशः
 प्रेत्यन्नस्फुलङ्गकटास्थि मनसो निर्भिद्य वक्षःस्थलं ।
 कन्येषं सहसा तन्म परिकरैर्मोहं ग्रसन्ती भजन्त्य
 अन्तर्धानमुपैति चैकपुरुषं श्रीमान् प्रबोधोदयः ॥ २५ ॥

॥ ततः प्रविशति प्रबोधोदयः ॥

प्रबोधोदयः ॥

किं व्याप्तं किमपोहितं किमु कृतं किं वा समुत्सारितं
 स्फूतं किं नु विलायितं नु किमिदं किंचिन्न वा किंचन ।
 यस्मिन्नभ्युदिते वितर्कपदवीं नैवं समारोहति
 त्रिलोक्यं सहजप्रकाशदलितं सोऽहं प्रबोधोदयः ॥ ३० ॥

॥ परिक्रम्य ॥ एष पुरुषः । यावदुपसर्पामि ॥ उपसृत्य ॥ भगवन्
 प्रबोधचन्द्रोदयोऽभिवादयते ।

पुरुषः ॥ भगवन् ॥ एहि वत्स परिष्वजस्व मां ।

प्रबोधोदयः ॥ तथा करोति ॥

पुरुषः ॥ सानन्दं ॥ अहो विषदितं तिमिरपटलं प्रभातं संज्ञातं
 तथा हि

मोहान्धकारमवधूय विकल्पनिद्रां

उन्मथ्य कोऽप्यज्ञानं बोधतुषाररश्मिः ।

श्रद्धाविवेकमतिशान्तियमादि येन
विश्वात्मकं स्फुरति विष्णुरहं स एषः ॥ ३१ ॥
सर्वथा कृतकृत्योऽस्मि भगवत्या विष्णुभक्तेः प्रसादात् । सोऽ
रुमिदानीं

संगं न केनचिदुपेत्य किमप्यगृह्णन्
गह्णन् न तर्कितफलं विदिशं दिशं वा ।
शान्तो व्यपेतभयशोककषायमोहः
सायंगृहो मुनिरहं भवितास्मि सद्यः ॥ ३२ ॥

॥ सतः प्रविशति विष्णुभक्तिः ॥

विष्णुभक्तिः ॥ सार्धमुपसृत्य ॥ चिरेण खल्वस्माकं संपन्नाः सर्व
मनोरथा येन प्रशान्तारतिं भवन्तमवलोकयामि ।
पुरुषः ॥ देव्या विष्णुभक्तेः प्रसादात् किं नाम दुष्करं ।

॥ इति पादयोः पतति ॥

विष्णुभक्तिः ॥ पुरुषमुत्पापयति ॥ उत्तिष्ठ वत्स । किं ते भूयः प्रिय-
मुपकरोमि ।

पुरुषः ॥ अतः परमपि किं प्रियमस्ति । यतः

प्रशान्तारोग्यरामदिवेकः कृतकृत्यतां ।

नीरञ्जानि सदाभन्दे पदे बाहू निवेशितः ॥ ३३ ॥

तथैष्येतदस्तु ।

पञ्चान्योऽस्मिन् जगति मरुतीं वृष्टिर्मिष्टां विधत्तां
 राजानः क्षमां गर्लितविविधोपप्लवाः पालयन्तु ।
 तच्चोन्मेषोपहृततमसस्त्वत्प्रसादान्महान्तः
 संसाराब्धिं विप्रयममतातङ्कपङ्कं तरन्तु ॥ ३४ ॥

॥ इति निष्क्रान्ताः सर्वे ॥

॥ इति ॥

॥ षष्ठोऽङ्कः ॥

॥ इति श्रीकृष्णमिश्रविरचितं प्रबोधचन्द्रोदयनाम नाटकं
 समाप्तं ॥

CORRIGENDA.

P. 3.	l. 10.	pro	समाख्ये	lege	सामाख्ये
" 4.	" 6.	"	बुग्मन्त (sans. घूर्मन्त)	l.	बुष्पणन्त (sans. घूर्णन्त)
" 5.	" 17.	"	खोदयः	l.	खोदयः
" 7.	" 6.	"	नखमल्लिकाः	सुर्भयो	l. नखमल्लिकासुर्भयो
" 10.	" 5.	"	पितो	l.	पितो°
" —	" —	"	तावद्	l.	तात°
" 22.	" 1.	"	कल्यान्	l.	कल्याणं
" 23.	" 15.	"	अत्यच्छालक°	l.	अत्यच्छालक°
" 25.	" ult.	"	तथायुदा°	l.	तथा कुरुदा°
" 27.	" 7.	"	कल्पना	विनिर्मित°	l. कल्पनावि°
" —	" 11.	"	पुनः	दिनाद्	l. पुनर्दिनाद्
" 28.	" 15.	"	निवृत्तिं	l.	निवृत्तिं
" 32.	" 13.	"	गृहीत्वा	l.	गृहीत्वा
" 39.	" 1.	comma post vocem	परमपिच्छा	delendum.	
" 47.	" 1.	pro	षामन्ताणां	l.	लामन्ताणां (sans. रमयतां)
" 48.	" 18.	"	न खलु मात्र°	l.	न खलु नाममात्र°
" 50.	" 12.	"	क्षपाः	l.	लक्षणाः
" 51.	" 3.	"	बुद्धेनोक्तः	अर्थः	l. बुद्धेनोक्तोऽर्थः
" 54.	" 12.	"	श्रेष्ठान्	l.	श्रेष्ठान्
" 57.	" 8.	"	रुण्डा	l.	रुण्डाः
" 59.	" 12.	"	नाम्नद्°	l.	तेनास्मद्°
" —	" 17.	"	शोभना et लोचना	l.	शोभने et लोचने
" 69.	" 16.	"	निवृत्तिः	l.	निवृत्तिः
" 71.	" 6.	"	कृतं	l.	कृतः
" 74.	" 5.	"	दृष्टेः	l.	दृष्टेः
" 78.	" 13.	"	सदयन्तां	l.	सदयन्तां

Pag. 80. lin. 7. pr6 मुक्तैः 1. मुक्तैः

» 84. » 15. » विष्णुभक्तैः 1. विष्णुभक्तेः

» 86. » 18. » प्रत्यक्षिभूतानां 1. प्रत्यक्षिभू०

» 87. » ult. » ~~अदिन्~~ lege अनपदान्

» 91. » 14. » अन्यद्विद्वकल्पितं 1. अन्यद्विक०

» 92. » 11. » भवत्येते 1. भवत्येते

» 93. » 6. » कलन्त्रिके 1. कल्विड्के

» 94. » 14. » वातादृतैर् 1. वातादृतैर्

» 95. » 17. » गृध्रतो 1. गृह्णतो

» 97. » 17. » स्वास्थामापन्ते 1. स्वास्थ्यमा०

» 100. » 12. » समन्वयं 1. समन्वयः

» — » 15. स delendum.

» 103. » 5. pro संप्रादयावः 1. संपाद०

» 106. » 12 et 13. sic vocabula separanda:

वामिन्

नीत्ता — देवा —

गारेषु — वासराणि ।

*secundum hemistichium vide l. 16. 17

» 107. » 3. pro त्वेष्टि पशु० 1. त्वेष्टिपशु०

» 108. » 5. » क्रियाभञ्जो 1. क्रिया भञ्जो०

» — » 16. » अपत्रोध 1. अपत्रोध

» 109. » 13. » भासो 1. भाञ्जि